

Georg Friedrich Parroti
ja

Karl Morgensterini

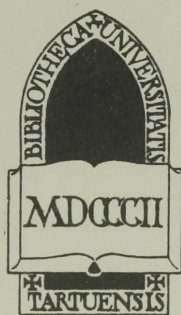
kõyjavahetus

1802–1803

PUBLICATIONES BIBLIOTHECAE
UNIVERSITATIS LITTERARUM
TARTUENSIS

VI

BRIEFWECHSEL ZWISCHEN
GEORG FRIEDRICH PARROT UND
KARL MORGENSTERN

1802-1803

Bearbeitet von Ingrid Loosme und Mare Rand

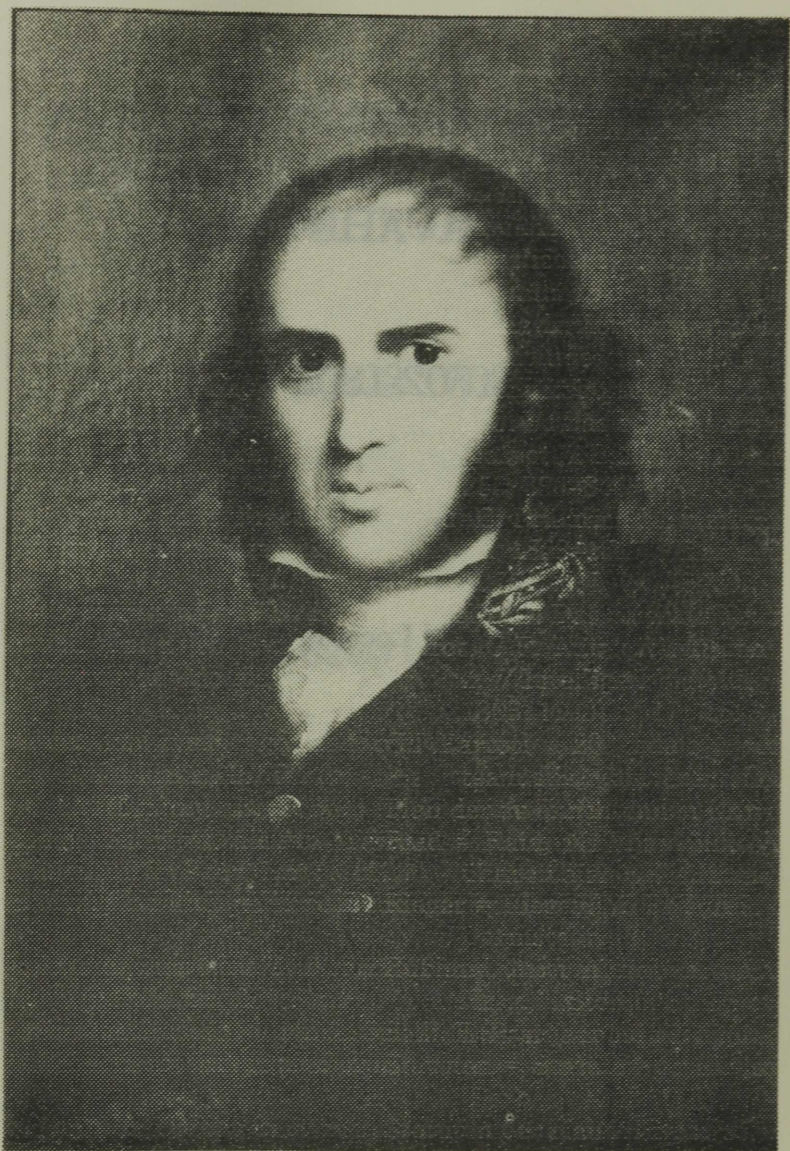
Tartu 1992

GEORG FRIEDRICH PARROTI JA
KARL MORGENSTERNI
KIRJAVAHETUS

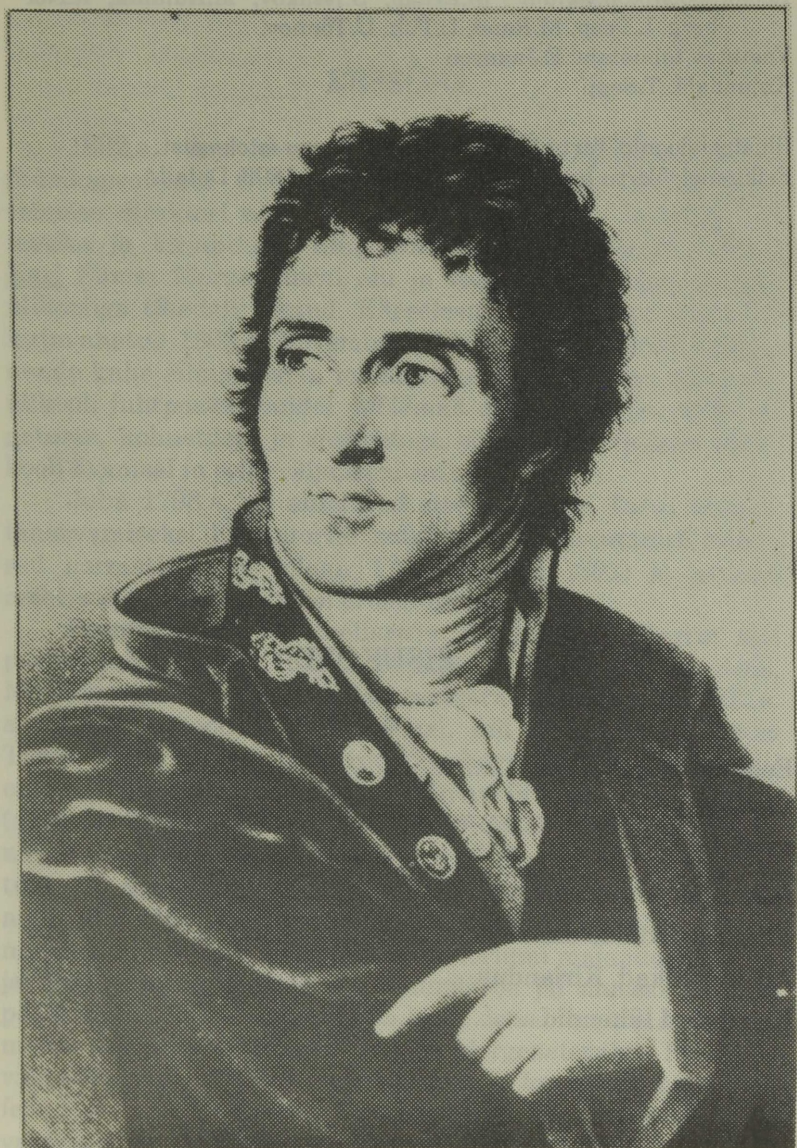
1802-1803

Koostanud Ingrid Loosme ja Mare Rand

Tartu 1992

Karl Wurzgraben

Barry

Redaktsioonikolleegium : M.Ermel, S.Issakov, M.Kümnik, A.Norberg, L.Peep, M.Rand, L.Tiik, U.Tõnnov.

Vastutav toimetaja: E.Jaanson

Kujundaja: T.Sepp

Illustratsioonid Tartu Ülikooli Raamatukogu fotokogust.

Esikaanel: Tartu linn. K.A.Senffi vaselõige. 1803. Detail.

SISUKORD

Eessõna	7
Vorwort	15
Kirjad	23
Isikunimede register	94
Illustratsioonide nimestik	99
Arhiiviallikad. Kirjandus	100
Kasutatud lühendid	103

2
TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU
193988

EESSÕNA

1802.a. taas avatud Tartu ülikooli esimese rektori füüsikaproffessor Georg Friedrich Parroti ja raamatukogu esimese direktori ning elokventsi, klassikalise filoloogia, esteetika ja kirjanduse- ning kunstiajaloo professori Johann Karl Simon Morgensterni elu ja tegevus olid pikki aastaid ülikooliga tihedalt seotud. Käesolevas vihikus publitseeritav kirjavahetus 1802.a. novembrist 1803.a. septembrini hõlmab nende kahe silmapaistva teadusmehe esimest ühist tööaastat ülikooli juhtpositsioonidel. Mõlemad olid seotud pea kõigi algatuste, kohustuste ja raskustega ajanõuetele vastava suurkooli loomisel ja selle väljaarendamisel.

Juba 1798.a. oli alustatud ettevalmistusi Tartu ülikooli taasavamiseks. Kuraatorite kolleegium oli koostanud esimesed normatiivaktid (plaan 1799, statuut 1802) ja asunud ametisse kutsuma esimesi professoreid.

Prantsusmaal Montbéliard'is sündinud G.F.Parrot tuli pärast mõneaastast Riias töötamist Tartusse 1801.a. mais. Magdeburgis sündinud K.Morgenstern kutsuti siia 1802.a. suvel. 26. oktoobril 1802, päeval, mil Morgenstern jõudis Tartu, viibis professor Parrot Peterburis Aleksander I audientsil. Ta taotles heakskiitu Tartu ülikooli põhimääruse (asutamisakti) projektile, mis valgustuslikest ideedest kantu- na oli valminud vastukaaluks kuratooriumi poolt pealesuru- tule. 12. detsembril 1802 kinnitaski tsaar põhimääruse, mis andis ülikoolile autonoomia, soodsa eelarve ja koosseisu. Edasi murdus järk-järgult aadelliku kuratooriumi majanduslik võim ja mõju ülikooli juhtimisel. Põhimäärus jäi aluseks ülikooli põhikirjale, mille koostamiseks loodi detsembri lõpul viieliik- meline komisjon eesotsas Parroti ja Morgensterniga. Põhikirja väljatöötamine, selle sätete arutamine ja formuleerimine, professorite eriarvamused, kuraatooriumi jt. konservatiivide vastuseis on avaldatavates kirjades üheks oluliseks teemaks. Ka Tartu õpperingkonna kuraatori Friedrich Maximilian Klingeri roll statuudi koostamisel ja kaitsmisel ning tema vastuseis Balti aadli püüetele ülikooli uuesti oma mõju alla saada on kirjades tajutav. Määrati ju Klinger mainitud

ametikohale Parroti ettepanekul ja nii Parrot kui ka Morgenstern olid juba vaadeldaval ajalõigul temaga kirjasidemeis, kõnelemata Parroti-Klingeri otsekokkupuudetest. Kirjades kajastub ka meie ülikooliloos sageli mainitud Parroti omalaadne sõprus Aleksander I-ga, kes toetas ta valgustuslikke püüdlusi. Nende sõprus ja Parroti siiras usaldus noore keisri vastu tuli Tartu ülikoolile paljuski hüvanguks.

Kaks Parroti kirja 1802.–1803.a. vahetuselt (kirjad 2 ja 5) viivad meid Morgensterni kommentaari abiga põgusasse kokkupuutesse Parroti pärisorjusevastase tegevusega ja võiksid seni teadaolevale vähest lisa anda Tartus koos käinud komisjoni kohta, mis loodi eesmärgil välja töötada ettepanekud Liivimaa talurahva olukorra seadusandlikuks reguleerimiseks.

Pärisorjusevastast võitlust seostas Parrot hariduselu parandamise vajadusega. Ta kirjad puudutavad ka Tartu ülikooli juures 1803.a. 1.aprillist püsivalt tegutsema hakanud koolikomisjoni, kelle ülesandeks oli juhtida ja kontrollida Tartu õpperingkonna koolide tööd. Humanistlik-valgustuslikest vaadetest tiivustatuna asus Parrot vaimustusega edendada siinseid kooliolusid, pidades oma tööd koolikomisjoni liikmena isegi tähtsamaks professoriametist.¹ Teatavasti oli Morgensternilegi üheks Tartusse tuleku oluliseks ajendiks soov teha midagi suurt ja tähtsat siinsete haridusolude parandamiseks.²

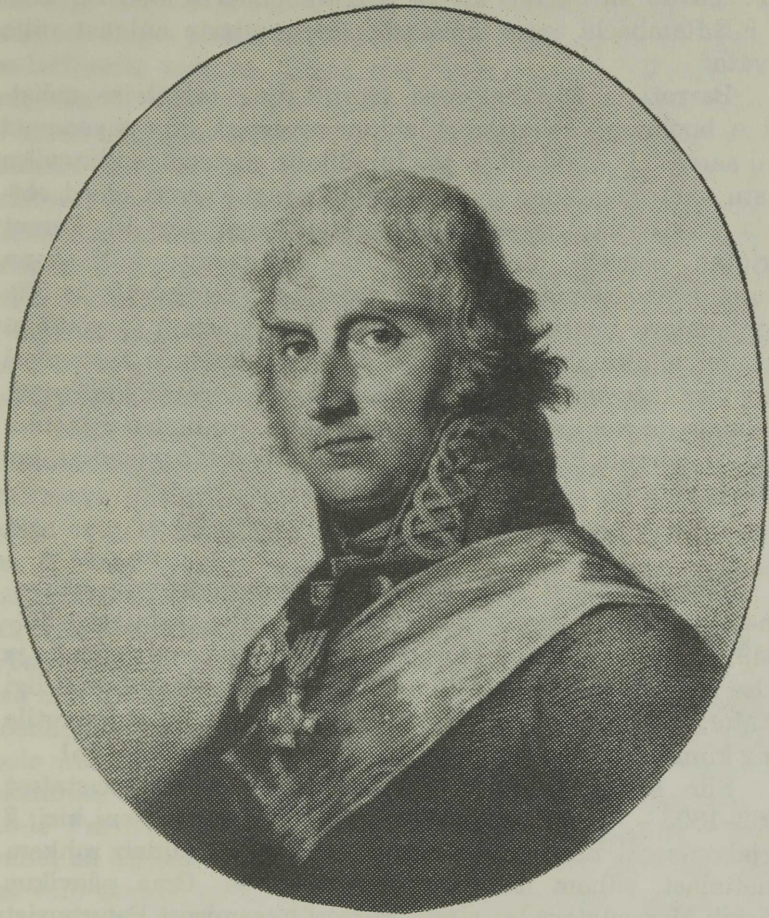
Et vast avatud ülikooli professorid võeti ametisse peamiselt aastail 1802–1803, ei lähe kirjad mööda sellestki küsimusest. Näib, et professorikandidaatide vaagimisel langesid Parroti ja Morgensterni, samuti ka Klingeri seisukohad suures osas ühte, mis selgub ka Klingeri kirjavahetuse lugemisel.³ Muidugi puudutavad kirjad Parroti – Morgensterni kõige lähemaid sõpru ja mõttekaaslasi – G.F.Pöschmanni, D.G.Balki ja J.W.Krauset, vihjamisi on kõnes ka teised Parroti ümber koondunud valgustuslike vaadetega professorid, nn. "efesose kiriku" liikmed L.F.Ewers,

---

¹ Carolus Morgenstern dixit. Tartu, 1970, lk. /8/.

² A.Konks. K.Morgensterni tegevusest Soome kubermangu kooliolude uurimisel... // TRÜ Toim. Vihik 262, lk. 29.

³ M.Rieger. Friedrich Maximilian Klinger : Briefbuch. Darmstadt, 1896.

Kluge

G.B.Jäsche, J.L.Müthel, G.A.Germann. Nagu Krause eraldab oma mälestustes ühe osa professoreid väljaspoolseisjate leeri,⁴ nii lubavad ka Parroti kirjad H.L.Böhlendorffi, J.W.F.Hezeli ja F.E.Rambachi tema lähedaste aatekaaslaste hulgast välja arvata.

Parroti ja Morgensterni sõprus ning teineteise mõistmine, hoolimata kohatistest lahkavustest, üha süvenevad neil aastail. Põhjalikult ja asjatundlikult, pieteediga mineviku vastu vaeb Morgenstern ja arendab edasi Parroti ideed ehitada Toomkiriku varemetesse raamatukogu (kiri 9). Parrot kirjutab sõbrale otsekoheselt ja usaldavalt, küll üsna pateetiliselt, iseendast ja oma tunnetest (kirjad 19 ja 32). Morgenstern imetleb siiralt Parroti tõearmastust ja võitlejanatuuri, sihikindlust ja osavust oma seisukohtade kaitsmisel ning visa tegevust ülikooli kasuks. Morgensternis leiab Parrot väsimatu ja kohusetruu entusiasti, kelle eruditsiooni ja täpsust ta kõrgelt hindab, ent ka romantilise hingelaadiga esteedi ja poeedi.

Tartu Ülikooli Raamatukogus K.Morgensterni arhiivifondis leidub 118 Parroti kirja Morgensternile aastatest 1802–1849. Parrotini jõudnud Morgensterni kirju on samas fondis ja üldse seni teadaolevalt säilinud vaid 2. Lisaks leidub seal ligi 30 Morgensterni kontsepti ja omakäelist kirjakoopiit Parrotile ning kümnekond kirjaregistratsiooni aastatest 1803–1851.

Siin esmakordselt avaldatav korrespondents aastatest 1802–1803 – 37 G.F.Parroti kirja ja 1 K.Morgensterni kiri, 2 kirjakontsepti ning 1 kirjaregistratsioon – sisaldab rohkem ametialast, vähem isiklikku ellu puutuvat. Oma päevikus märgib Morgenstern, et alates Parroti naasmisest Peterburist (21. dets. 1802) kuni 1803.a. aprillini on nad lakkamatult kirjakesi vahetanud, peamiselt ülikooli asjust.⁵ Suur osa Parroti kirjadest on kiiruga paberile pandud teated, juhtnöörid või palved, mis alati ei eeldanudki vastust. Mõlemad professorid elasid Suurturul üsna lähestikku – Morgenstern maamarssal

---

⁴ J.W.Krause. Wilhelms Erinnerungen. 1792–1827. – TÜR KHO, f. 9, s. 16, l. 32.

⁵ K.Morgenstern. Meine Beschäftigungen... 1799–1804. – TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 141v.

Chr.F.Ungern–Sternbergilt ostetud ülikooli hoones, Parrot Emajõe lähemal C.M.Lilienfeldile kuuluvas majas (praegu Raekojas plats 6 ja 18). Juhtus ka, et Morgensternist korrus kõrgemal elav pedell Chr.E.Klein viis tunni aja pärast Parroti sedelikesele vastuse. Kohtumised kahe mehe vahel olid väga sagedased. Ülikooli nõukogu koosolekud toimusid keskmiselt 3 korda nädalas, suvekuudel küll harvemini. 1803.a. esimestel kuudel käis tihedalt koos statuudi väljatöötamise komisjon, alates 1.aprillist toimusid sagedased koolikomisjoni istungid. Lisaks sellele kohtusid mõttekaaslased "efesose kiriku" ringis, kus arutati väga mitmesuguseid ülikooliga seotud küsimusi ja tihti veelgi kitsamas ringis G.F.Pöschmanni ja D.G.Balkiga. Nagu kirjadest ja Morgensterni päevaraamatust võib lugeda, ei olnud harvad ka Morgensterni külaskäigud Parroti juurde ning kokkusaamised G.B.Jäsche jt. professorite kodudes.

Kõik Parroti kirjad ja sedelikeseid säilitas Morgenstern raamatukoguhoidjale omase äärmise hoolega ja ajaloolase mõtetega järelepõlvedele. Ta korrastas kirjad ja laskis need kõiata oma 18-kõitelisse kirjakogusse "Briefe von Gelehrten... an K.Morgenstern"; publitseeritavad kirjad on kollektiooni neljandas köites (1802–1808).⁶ Isiklike kirjade hulka lisas ta ka kaks "sõpradele" (oletatavasti Morgensternile, Balkile ja Pöschmannile) ja ühe "kirikule" adresseeritu. Et Parroti kirjad olid dateerimata ja Morgenstern korraldas oma kirjakogu tõenäoliselt alles 1830. aastate lõpul – 1840. aastate algul, pole imestada, et kronoloogilisse järjestusse sattus rohkesti eksimusi. Morgenstern on kirjad pliiatsiga nummerdanud ja 13-le Parroti kirjale märkinud umbkaudsed daatumid ning vahel ka kirjutamise koha, ent mõnede ilmsete eksituste põhjal võib arvata, et ta tegi sedagi pärast paljude aastate möödumist, võimalik, et alles kirjakollektiooni korraldamise aegu. Nii jäi Parroti kirjade dateerimine suures osas käesoleva publikatsiooni koostajate ülesandeks, mis tuli lahendada eelkõige kirjade sisule ja arhiiviallikatele toetudes. Morgenstern on lisanud Parroti 12-le kirjale ka omapoolseid kommentaare, mis annavad olulist teavet nende sisu mõistmiseks. Kirjade hilisemal läbilugemisel on ta tekstis läbi kriipsutanud üksikuid nimesid ja sõnu. Enamus kustutustest püüaks nagu peita Parroti teravaid suhteid ta vastastega ja teisitimõtteleja-

---

⁶ TÜR KHO, f. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4.

tega. Võimalik, et Morgensternil oli siin ajendiks mitte üksnes taotlus säästa silmapaistvaid isikuid Parroti pejoratiivsetest hinnangutest, vaid ka püüd näidata järelpõlvedele möödunud aegade ettevõtmisi ja saavutusi üksmeelsematena.

Parroti kirjad on kirjutatud ajastuomasele valgele, kollakale või sinisele kaltsupaberile. Paberiformaati näib sageli olevat vähendatud sõltuvalt saadetava sõnumi ulatusest, osalt on tuntavad ka löikejäljed kirja avamisest. Paljud Parroti kirjad kannavad oblaat- või lakkpitsserit. Punasesse või musta kirjalakki on vajutatud tekstijäljend "VERITAS" (tõde), väljendamaks omaniku kreedot. Pitseerituna on saadetud peamiselt varasemad kirjad ja sedelid, mille sisu oli rangelt määratud adreessaadile. Valdav osa kirjadest on allkirjastatud, üksikute allkirjata kirjade puhul pole põhjust Parroti autorsuses kahelda. Sageli algab kiri sõbraliku ja usaldava nimelise pöördumisega kirja esimeses lauses. Osa kirju on varustatud adreessaadi nimega vabal leheküljel; kaaskirjana muudele läkitustele lisatud sedelikesed adreessaadi märkimist ei vajanudki. Kahtlemata olid Morgensternile saadetud ka "sõbrale" läkitatud ja ilma mingi pöördumiseta Parroti kirjad, mis Morgenstern on teiste hulka kõita lasknud. Aadressi ja pitsatijäljendita kirjad Peteburist on tõenäoliselt saabunud ümbrikes, mida Morgenstern pole säilitanud.

Nagu eespool mainitud, on Morgensterni kirjadest Parrotile meieni jõudnud vaid vähesed. Morgensterni kirjakoostiste hulgas "Correspondenz" II köites (1801–1804)⁷ on vaadeldavast perioodist vaid kaks mustandit (kirjad 9 ja 21) ja üks kirjaregistratsioon (kiri 40). Morgensterni kiri 1802.a. detsembri lõpust (kiri 3) on koos Parroti vastusega samal lehel läkitajale tagasi tulnud ja nii Parroti kirjade hulka köidetud. Võimalik, et Morgensterni kirjakesi või sedelikesi pole vastaspool kunagi säilitanudki või on need hiljem tähtsusetuks peetuina kaduma läinud. Ulatuslikumaid Morgensterni kirju, mis võinuksid tänaseni säilida, oleks alust oletada Parroti Peterburis viibimise ajast (20. juuni – 18. september 1803). Ülikooli raamatukogus säilitatav küllaltki juhusliku koostisega Parrotite arhiivifond Morgensterni kirju ei sisalda. Eesti Ajalooarhiivis vaatasid koostajad Tartu ülikooli fondis (f. 402, nim. 3–5) läbi mõnikümme säilikut, mis võinuks sisaldada

---

⁷ TÜR KHO, f. 3, Mrg. DCVI.

Morgensterni ofitsiaalseid kirju Parrotile, kuid vaadeldavast perioodist neid ei leitud. Otsingud Läti Vabariigi Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis, kus leidub Parroti fond, samuti Läti TA Raamatukogu ja Läti Riikliku Raamatukogu käsikirjade osakonnas jäid tulemusteta. Ka Leningradis NSVL Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis, NSVL TA Arhiivis ja NSVL TA Raamatukogu käsikirjade osakonnas vastati päringutele eitavalt.

Publikatsioonis esitatakse kirjavahetus kronoloogilises järjestuses, originaalile järgnevad tõlge ja kommentaarid. Kirjateksti keelelisi iseärasusi säilitades on selle edastamisel ning kommenteerimisel silmas peetud järgmisi põhimõtteid:

1. Ortograafia ja interpunktsioon vastavad üldiselt originaaltekstile. Trükitehniliseks hõlbustamiseks on antud: mm pro $\bar{m}$, nn pro $\bar{n}$, etc. pro ρ ja αc , lühendimärgina . pro : ja sidekriips – pro " .

2. Lühendimärgiga ja punktiga lühendatud sõnad on täiendatud täieliku sõnavormini, säilitatud on üldkasutatavad lühendid u. (und), v. (von) jt.

3. Suur ja väike algustäht, samuti sõnade kokku- ja lahkukirjutamine ei olnud alati kindlalt eristatavad. Koostajate poolt tehtud otsused sisulisi arusaamatusi ei tohiks tekitada.

4. Kommenteerimata on edastatud üksikud sisult tähtsusetud autoriparandused. Vaikides on koostajate poolt parandatud üksikuid ditograafiajuhte ja mõningaid muid ilmseid hooletusvigu.

5. Morgensterni poolt pliiatsiga lisatud kommentaartärnike on säilitatud; tema hilisemat kirjade numeratsiooni ei ole edastatud.

6. Koostajate poolt lisatu on originaaltekstis paigutatud kaldjoonte vahele; väljalugemata sõna on tähistatud ristike-sega /x/.

7. Tähelise viitemärgiga (a, b) on lehekülje all toodud prantsus- ja ladinakeelsete sõnade ning väljendite tõlge, samuti Morgensterni keelelised parandused Parroti kirjades.

8. Eestikeelses tõlkes on originaalteksti lühendid antud täieliku sõnavormina ja isikunimed õiges ortograafias.

9. Kommentaari algusosas on toodud kirja kohaviit Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute

osakonnas, dateeringu alus koos Morgensterni antud ligikaudse daatumiga ja osa Morgensterni hilisemaid märkusi kirjal.

10. Morgensterni märkused, mis seostuvad kommenteeritava probleemiga, ja tema läbikriipsutused Parroti kirjatekstis on esitatud sisukommentaaris.

11. Sisukommentaaris viidatakse arhiiviallikatele ja vähem teadaolevatele väljaannetele. Üldtuntud teatmeteoste ja teosele "Tartu ülikooli ajalugu" II (Tallinn, 1982) ei osundata.

Daatumid on väljaandes toodud vana kalendri järgi.

VORWORT

Das Leben und Wirken des ersten Rektors der im Jahre 1802 neugegründeten Universität Tartu (Dorpat), des Professors der Physik Georg Friedrich Parrot und des ersten Direktors der Universitätsbibliothek, des Professors der Eloquenz, klassischen Philologie, Ästhetik, Literatur- und Kunstgeschichte Johann Karl Simon Morgenstern waren Jahrzehnte lang mit der Universität eng verbunden. Die im vorliegenden Hefte publizierte Korrespondenz seit November 1802 bis September 1803 umfaßt das erste gemeinsame Arbeitsjahr beider hervorragenden Gelehrten an der Spitze der Tartuer Universität. Die beiden trugen dazu bei, eine den Zeitansprüchen entsprechende Universität zu begründen. Diesen Männern verdankt die Universität ihre ganze Organisation in den ersten Jahren ihres Bestehens.

Schon im Jahre 1798 hatten die Vorbereitungen zur Wiedereröffnung der Universität Tartu begonnen. Das Kuratorium hatte die ersten normativen Akten (der Plan 1799, das Statut 1802) entworfen und begann auf die Lehrstühle ausländische Professoren zu berufen.

Der aus Montbéliard stammende G.F.Parrot bezog sich nach Tartu im Mai 1801, nachdem er einige Jahre in Riga gewirkt hatte. Der gebürtige Magdeburger K.Morgenstern wurde im Sommer 1802 nach Tartu berufen. Am 26.Oktober kam er aus Danzig in Tartu an. Gerade am demselben Tage war der Rektor Parrot in der Audienz beim Kaiser Alexander I. in Petersburg. Parrot bewarb sich beim Kaiser um die Genehmigung der im Lichte der humanistischen Aufklärungsideen gefaßten Gründungsakte, die der vom ritterschaftlichen Kuratorium aufgedrängten entgegengesetzt wurde. Parrot erreichte sein Ziel – am 12.Dezember 1802 bestätigte Seine Majestät die neue Fundationsakte, durch die der Universität Selbstverwaltung, günstiger Etat und Personalbestand gesichert wurden. Infolgedessen brach allmählich die wirtschaftliche Macht des ritterlichen Kuratoriums und sein Einfluß auf die Leitung der Universität. Die Fundationsakte lag der Verfassung zugrunde, für deren Ausarbeitung eine

fünfgliedrige Kommission gebildet wurde. An der Spitze standen die Professoren Parrot und Morgenstern. Die Ausarbeitung der Statuten, das Erörtern und Formulieren der Paragraphen, die Opposition des Kuratoriums und der anderen Konservativen ist in den vorliegenden Briefen ein wesentliches Thema. Man kann den positiven Anteil des Kurators des Tartuer Lehrbezirks Friedrich Maximilian Klinger bei dem Verfassen und der Verteidigung der Statuten wahrnehmen, ebenso seinen Widerstand gegen den Adel, der noch immer suchte, seine Rechte bei der Verwaltung der Universität zu wahren. Klinger war ja auf Parrots Bitte zum Kurator der jungen Universität ernannt worden und 1803 standen sowohl G.F.Parrot als auch K.Morgenstern mit ihm im Briefwechsel, außerdem hatte Parrot mit Klinger direkte Kontakte.

In den Briefen widerspiegelt sich die eigenartige Freundschaft zwischen G.F.Parrot und dem Kaiser Alexander I., der Parrots aufklärerisches Handeln unterstützte. Das freundschaftliche und aufrichtige Vertrauen zueinander kam in vielem dem Wohlergehen der jungen Universität zugute.

Zwei Briefe von Parrot aus dem Jahreswechsel 1802–1803 (Nr. 2, 5) werfen einen flüchtigen Blick auf Parrots Anteil in der gesetzlichen Regulierung der Bauernlage in Livland und ergänzen in mancherlei Weise unsere Kenntnisse über die in Tartu gewirkte Kommission zur Entwerfung der Bauernverfassung, über die uns nur spärliche Angaben zur Verfügung stehen.

Parrot hat die Aufforderung zum Kampf gegen die Leibeigenschaft mit Bestrebungen das Volksbildungswesen zu verbessern in Zusammenhang gebracht. Aufmerksamkeit verdienen die Briefe, aus denen die Tätigkeit der seit dem 1. April 1803 an der Universität permanent wirkenden Schulkommission hervorgeht. Der Schulkommission war die Leitung und die Oberaufsicht über die Schulen des Tartuer Lehrbezirks übertragen worden. Mit Begeisterung wirkte Parrot zur Förderung des hiesigen Schulwesens und sah seine Arbeit als Mitglied der Schulkommission für wichtiger als seine Professur an.¹ Wie bekannt, war auch für Morgenstern der Anlaß zur Wahl der Professur in Tartu sein guter Wille etwas

---

¹ Carolus Morgenstern dixit. Tartu, 1970, S. /8/.

Wichtiges zur Förderung des hiesigen Bildungswesens zu vollbringen.²

Ein weiterer Kernpunkt des Briefwechsels ist die Berufung der Professoren in den Jahren 1802–1803. Bei der Wahl der Professorenkandidaten kamen Morgenstern und Parrot, ebenso der Kurator Klinger größtenteils zu einem einmütigen Entschluß. Die Tatsache wird durch das ergänzende Studieren von Klingers Briefen unterstützt.³ Selbstverständlich sprechen die Briefe von vertrauten Freunden und Gleichgesinnten G.F.Pöschmann, D.G.Balk und J.W.Krause, andeutungsweise stehen in Rede ebenso andere Professoren aus Parrots Kreise – Mitglieder der "ephesischen Kirche" L.F.Ewers, G.B.Jäsche, J.L.Müthel, G.A.Germann. So wie Krause in seinen Erinnerungen einen Teil von Professoren als Extraneer aussondert,⁴ so gestatten auch Parrots Briefe H.L.Böhendorff, J.W.F.Hezel und F.E.Rambach von seiner Partei auszuschließen.

Ungeachtet einiger Meinungsverschiedenheiten wurden die Freundschaftsbande zwischen Parrot und Morgenstern in diesen Jahren immer stärker. Eingehend und sachkundig, mit Respekt vor Geschichte erwägt und führt Morgenstern Parrots Idee weiter, in den Ruinen der Domkirche die Bibliothek auszubauen (Nr. 9). Parrot schreibt seinem Freunde offenerzig und vertrauensvoll, wenn auch pathetisch, über sich selbst und über seine Empfindungen (Nr. 19, 32). Morgenstern bewundert aufrichtig Parrots Wahrheitsliebe und Kampfesgeist, Zielsicherheit und Gewandtheit, womit er seine Standpunkte verteidigt, sowie Parrots zäh Arbeit zum Wohlergehen der Universität. In Morgenstern sieht Parrot einen unermüdlichen und pflichtgetreuen Enthusiasten, dessen Gelehrsamkeit und Genauigkeit er hoch schätzt, doch auch einen romantischen Ästhet und Poeten.

---

² A.Konks. K.Morgensterni tegevusest Soome kubermangu kooliolude uurimisel...//TRÜ Toim. H. 262, S. 29.

³ M.Rieger. Friedrich Maximilian Klinger : Briefbuch. Darmstadt, 1896.

⁴ J.W.Krause. Wilhelms Erinnerungen. 1792–1827. – UB Tartu, Best. 9, Nr. 16, Bl. 32.

In K.Morgensterns Archivbestand der Universitätsbibliothek Tartu finden sich 118 Briefe Parrots an Morgenstern aus den Jahren 1802–1849. Von Morgensterns Briefen, die Parrot erreicht haben, sind uns bisher nur zwei bekannt, die sich in demselbem Archivbestand befinden. Außerdem gibt es beinahe 30 Konzepte und Morgensterns eigenhändige Abschriften von den an Parrot gerichteten Briefen und etwa zehn Briefeintragungen aus den Jahren 1803–1851.

Die im vorliegenden Heft erstmals veröffentlichte Privatkorrespondenz aus den Jahren 1802–1803 – 37 Briefe G.F.Parrots ebenso 1 Brief, 2 Briefkonzepte und 1 Briefeintragung K.Morgensterns – ist stark dienstlich gefärbt. In seinem Tagebuch notiert Morgenstern, daß sie seit Parrots Rückkehr aus Petersburg am 21.Dezember 1802 bis zum April 1803 unaufhörlich Billetts gewechselt haben, meist in Angelegenheiten der Universität.⁵ Der größte Teil von Parrots Briefen sind in Eile aufs Papier geworfene Mitteilungen, Anweisungen oder Anträge, die nicht immer eine Antwort vorausgesetzt haben. Die beiden Professoren wohnten am Großmarkt nicht weit voneinander – Morgenstern war im von Chr.F.Ungern–Sternberg gekauften Universitätshaus quartiert worden, Parrots Wohnsitz befand sich näher dem Embach in C.M.Lilienfelds Hause (heute Raekoja plats 6 und 18). Es geschah auch, daß Morgenstern durch den Pedellen Chr.E.Klein, der im Universitätsgebäude ein Stockwerk höher wohnte, auf Parrots Billett schon in einer Stunde antwortete. Die Männer trafen sich sehr oft. Der Universitätsrat versammelte sich gewöhnlich dreimal wöchentlich, in den Sommermonaten wohl nicht so häufig. Sehr rege berieten sich in den ersten Monaten 1803 die Statutenkommission und seit dem 1.April auch die Schulkommission. Außerdem trafen die Gleichgesinnten in der "ephesischen Kirche" zusammen, wo verschiedene Universitätsangelegenheiten besprochen wurden, und oft in einem engeren Kreis mit G.F.Pöschmann und D.G.Balk. Wie aus den Briefen als auch aus Morgensterns Tagebuchsnotizen hervorgeht, war Morgenstern ein ziemlich häufiger Gast bei Parrot, recht oft besuchten sie zusammen auch G.B.Jäsche und andere Professoren.

---

⁵ K.Morgenstern. Meine Beschäftigungen ... 1799–1804. – UB Tartu, Best. 3, Mrg. DXCII, Bl. 141v.

Alle von Parrot geschickten Briefe und Billets hat Morgenstern mit der einem Bibliothekar eigenen äußersten Sorgfalt und mit Zukunftsgedanken eines Historikers aufbewahrt. Er hat die Briefe eingeordnet, um sie in seine 18-bändige Briefsammlung "Briefe von Gelehrten... an K.Morgenstern" einbinden zu lassen. Die zu publizierenden Briefe befinden sich im vierten Bande (1802-1808).⁶ Den an sich gerichteten fügte er noch zwei an "Freunde" adressierte (voraussichtlich an Morgenstern, Balk und Pöschmann) und einen an die "Kirche" geschickten Brief bei. Parrots Briefe waren undatiert. Morgenstern hat sie chronologisch einge- reiht, mit Bleistift numeriert und auf 13 Briefe annähernde Daten und zuweilen auch den Ort der Niederschrift gesetzt. Einige offensichtliche Fehler dabei lassen annehmen, daß er seine Ergänzungen erst nach vielen Jahren hinzugesetzt hatte, wahrscheinlich erst Ende der 1830er Anfang 1840er Jahre, als er seine Briefsammlung in Ordnung brachte. So stand vor den Verfassern der vorliegenden Publikation die Aufgabe, die Briefe zu datieren, die man vor allem von dem Inhalt und den Archivquellen ausgehend lösen konnte. In zwölf Briefen Parrots finden wir einige von Morgenstern angefügte Anmerkungen, die wesentlich dazu beitragen, den Inhalt der Briefe zu begreifen. Beim späteren Lesen hat Morgenstern noch so manches Wort oder manchen Namen durchgestrichen, als hätte er versucht, gespannte Verhältnisse zu Gegnern und Andersgesinnten zu verbergen. Wahrscheinlich haben dazu seine Bestrebungen Anlaß gegeben, hervorragende Personen von Parrots verächtlichen Beurteilungen zu verschonen, ebenso Vorhaben und Leistungen der vorigen den kommenden Generationen einmütiger zu zeigen.

Parrots Briefe sind auf das für sein Zeitalter charakteristische weiße, gelbliche oder blaue Lumpenpapier geschrieben worden. Es scheint, daß man oft den Bogen abhängig vom Umfang der geschickten Nachricht gekürzt hat, teils sind auch Scherenschnitte beim Öffnen der Briefe wahrnehmbar. Viele Briefe Parrots tragen das Oblaten- oder Lacksiegel. Im roten oder schwarzen Siegellack sieht man den Siegelabdruck "VERITAS" (Wahrheit), der das Bekenntnis des

---

⁶ UB Tartu, Best. 3, Mrg. CCCXLII, Bd. 4.

Inhabers ausdrückt. Versiegelt sind meistens die frühen Briefe und Billetts abgeschickt worden, weil sie streng nur dem Adressaten bestimmt waren. Parrots Briefe sind hauptsächlich mit seiner Unterschrift versehen, auch bei einigen nicht unterzeichneten Billetts steht Parrots Autorschaft außer allem Zweifel. Am Anfang der Briefe fehlen sonst so übliche Anredeformeln, statt deren wendet sich Parrot oft an den Empfänger durch eine freundliche Aussage seines Namens im ersten Briefsatz. Teils sind die Briefe mit dem Namen des Empfängers auf der textfreien Rückseite versehen, im Falle eines Begleitschreibens ist es aber sogar nicht nötig gewesen. Auch die an "Freund" gerichteten Briefe und die ohne jede Anrede geschickten Schreiben sind ohne Zweifel an Morgenstern geschrieben. Die aus Petersburg geschickten Briefe ohne Anschrift und Siegel sind wahrscheinlich in Umschlägen angekommen, die Morgenstern nicht aufbewahrt hat.

Wie es schon erwähnt wurde, sind nur wenige von den Briefen erhalten, die Morgenstern an Parrot geschickt hat. Unter Morgensterns Briefkonzepten (Correspondenz, Bd. 2, 1801–1804⁷) finden wir aus der zu behandelnden Zeitspanne nur zwei Entwürfe (Nr. 9, 21) und eine Briefeintragung (Nr. 40). Morgensterns Brief von Ende Dezember 1802 (Nr. 3) ist samt Parrots Antwort dem Absender zurückgekommen und befindet sich auf diese Weise unter Parrots Briefen. Es ist auch möglich, daß Parrot die Briefe und Billetts seines Briefpartners nie aufbewahrt hat oder daß sie später als unbedeutende Papiere verloren gegangen sind. Man hätte den Grund zu vermuten, daß längere Briefe Morgensterns, die sich bis zum heutigen Tage erhalten haben könnten, aus Parrots Aufenthaltszeit in Petersburg (vom 20. Juni bis zum 18. Sept. 1803) stammten. Der zwar recht zufällige Archivbestand der Parrots im Besitz der Universitätsbibliothek Tartu enthält keinen Brief von Morgenstern. Im Estnischen Staatlichen Historischen Archiv wurden einige Dutzend Archiveinheiten im Bestand der Universität Tartu (Best. 402, Reg. 3–5) überprüft, man fand sogar kein offizielles Schreiben von 1802–1803. Erfolglos waren unsere Nachforschungen in Parrots Archivbestand im Staatlichen Historischen Zentralarchiv der Lettischen Republik, ebenso in den Handschriftenabteilungen

---

⁷ UB Tartu, Best. 3, Mrg. DCVI

der Fundamentalbibliothek der Lettischen Akademie der Wissenschaften und der Staatsbibliothek Lettlands. Abschlägige Antworten auf unsere Nachfragen erteilten noch das Staatliche Historische Zentralarchiv der UdSSR, das Archiv der Akademie der Wissenschaften der UdSSR und die Bibliothek der Akademie der Wissenschaften der UdSSR in Leningrad.

Die Publikation legt den Briefwechsel in chronologischer Reihenfolge vor. An den Originaltext schließen sich die Übersetzung ins Estnische und die Erläuterungen an. Sprachliche Eigenarten der Briefftexte werden beibehalten, die Wiedergabe und die Erläuterung erfolgen nach folgenden Gesichtspunkten:

1. Die Orthographie und Interpunktion entsprechen dem Original. Um die Drucklegung zu erleichtern, schreibt man: mm pro $\bar{m}$; nn pro $\bar{n}$; etc. pro ρ ja α; . (als Abkürzungszeichen) pro : und – (als Bindestrich) pro " .

2. Die Abkürzungen werden aufgelöst und zur vollen Wortform ergänzt, ausgenommen einige damals allgemeingebrauchliche Abkürzungen, wie u. (und), v. (von) u.a.

3. Die Groß- und Kleinschreibung sowie die Getrennt- und Zusammenschreibung sind nicht immer mit Sicherheit zu bestimmen. Bei den von den Verfassern getroffenen Entscheidungen treten jedoch in keinem Falle Unklarheiten in der inhaltlichen Interpretation auf.

4. Unwichtige Autorenkorrekturen werden in den Anmerkungen nicht verzeichnet, Dittographien und einige andere Nachlässigkeitsfehler werden von den Verfassern stillschweigend korrigiert.

5. Die von Morgenstern mit Bleistift hinzugesetzten Sternchen werden beibehalten; seine nachmalige Numerierung der Briefe wird nicht überliefert.

6. Das von den Herausgebern Beigefügte ist im Originaltext zwischen Schräglinien gesetzt, unleserliche Wörter sind durch /x/ markiert.

7. Die Übersetzungen lateinischer und französischer Wörter und Wendungen, ebenso Morgensterns Korrekturen in Parrots Briefen werden unter dem Text in den mit Buchstaben (a, b) bezeichneten Anmerkungen gegeben.

8. In der estnischen Übersetzung sind die Abkürzungen zur vollen Wortform ergänzt und Personennamen in richtiger Orthographie geschrieben worden.

9. Zu jedem Brief folgen Angaben über Signatur des Briefes in der Handschriften- und Raritätenabteilung der Universitätsbibliothek Tartu, Begründung der von den Herausgebern erschlossenen Datierung samt Morgensterns annäherndem Datum und ein Teil von Morgensterns nachmaligen Erläuterungen zum Briefe.

10. Morgensterns Anmerkungen zu dem zu erläuternden Problem ebenso seine Durchstreichungen in Parrots Briefen erfolgen im Sachkommentar.

11. Im Sachkommentar wird auf Archivquellen und wenig bekannte Ausgaben hingewiesen. Auf allgemein-gebräuchliche Nachschlagewerke ebenso auf das Werk "Tartu ülikooli ajalugu" II (Tallinn, 1982) wird nicht hingedeutet.

Die Briefe sind nach dem Julianischen Kalender datiert worden.

1. PARROT an MORGENSTERN

/Petersburg, zwischen dem 19. und 24. November 1802/

Es war mir sehr angenehm einen Brief von Ihnen zu erhalten, um so mehr da P/öschmann/ mir meldete daß Sie ein thätiges u. warmes Mitglied der Kirche ¹ sind. Gott lohne es Jäschen daß er Sie uns gab!² Amen!

Ihren Aufsatz über die Censur habe ich mit Vergnügen gelesen und bin Ihrer Meynung fast in Allem.³ Indeß muß die Form dem russischen Reiche angepaßt werden; und ich muß bitten daß die Entscheidung bis zu meiner Ankunft aufgespart werde. Ich werde wahrscheinlich mündliche Aufschlüsse geben können.

Heute spreche ich wahrscheinlich Romanzoff in ihrer Zollangelegenheit.⁴ Das Resultat mit der nächsten Post.

P - .

/Adr.:/ Dem neuen Ephesischen Bruder Morgenstern

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Peterburi, 19. ja 24. novembri vahel 1802./

Oli väga meeldiv Teilt kirja saada, seda enam, kuna Pöschmann mulle teatas, et Te kiriku ¹ teokas ning tulihingeline liige olete. Jumal tasugu Jäschele, et ta Teid meile andis!² Aamen!

Lugesin rahuldustundega Teie kirjutist tsensuurist ja olen peaaegu kõiges Teiega ühel arvamusel.³ Siiski tuleb vormi Vene riigile kohandada; ma pean paluma, et otsusega viivitataks minu saabumiseni. Mul on ilmselt suulisi seletusi anda.

Täna kõnelen tõenäoliselt Rumjantseviga Teie tolli asjus.⁴ Tulemusest järgmise postiga.

P - .

/Aadr.:/ Uuele efesose-vennale Morgensternile

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 126.

Dat.: M. kirjal: "St Petersburg, 1802". Samas M-i märkus: "Parrot's erster Brief an mich, ehe wir uns gesehen hatten." (Parroti esimene kiri mulle, enne kui olime teineteist näinud.) M. kirjutab esimese kirja P-le 17.nov. 1802 (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 135). Vt. ka kom. 4 antud daatum.

- 1 Kirik = "efesose kirik" (ephesische Kirche < kr. ephesia – öine Artemise pidu Efesoses) – P-i ümber koondunud valgustus-filosoofiliste vaadetega professorite rühmitus, kellel oli oluline osa ülikooli organiseerimisel. Ringi kuulusid G.F.Parrot, L.F.Ewers, G.F.Pöschmann, M.E.Styx, G.B.Jäsche, J.L.Müthel, D.G.Balk, G.A.Germann, J.K.S.Morgenstern ja J.W.Krause; J.W.Krause andmeil ka A.C.Gaspari, küsitavana Mayer (arvatavasti C.F.Meyer) ja J.W.A.Pfaff (TÜR KHO, f. 9, s. 16, l. 32).
- 2 M. oli G.B.Jäschega tutvunud oma Danzigi-perioodil (1798–1802).
- 3 Kõne all on M-i "votum separatum"^a – märkused ülikooli juurde organiseeritava tsensuurikomitee kohta, mis ta esitas 13.novembril 1802 ülikooli nõukogule vastukaaluks õigusteaduskonna ettepanekutele ja saatis P-le koos 17.novembri kirjaga (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 134v–135). M-i eriarvamuse mustand on säilinud (TÜR KHO, f. 3, Mrg. CCCXLVIII, l. 69–71).
- 4 Kõne all on M-i taotlus tuua oma kunstivarad ja raamatukogu tollivabalt Tartusse. 26.novembril sai ta Riiast teate, et Aleksander I on selleks loa andnud; 27.detsembril jõudis 14 kasti Tartu (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 135v–136). N.P.Rumjantsev (Romantsov) oli sel ajal Vene kommerts-minister.

2. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Ende Dezember 1802/

Dank für die Mittheilung des Briefs.

Sivers war gestern abend hier, bey Doppelmayer ¹ wo ich ihn die halbe Nacht hindurch gesprochen habe.² Balk war zu Tische bey Doppelmayer und hat manches Interessante gehört, das er unsern Freunden wohl mittheilen wird. Ich

---

^a eriarvamus (lad.)

räägin ma Teile ja Pöschmannile homme. Olen niisiis vaba ja palun Teid mõlemaid enda poole. Sõbralik tervitus

Teie Parrotilt.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 122.

Dat.: P. saabus Peterburist Tartu 21.dets. 1802. Vt. ka kom. 2.

- 1 Kõnes on J.G.Doppelmair.
- 2 Tõenäoliselt pidas P. nõu F.W.Siversiga talurahvaküsimuses. P-i ja Aleksander I kokkuleppe kohaselt (26.okt. 1802) pidi Sivers kuuluma komisjoni, mille P. kohustus organiseerima kohe pärast Tartusse naasmist. Komisjoni ülesandeks oli ettepanekute väljatöötamine Liivimaa talurahva olukorra seadusandlikuks reguleerimiseks. (Bienemann, lk. 150–151). Vt. ka kiri 5, kom. 2.

3. MORGENSTERN an PARROT

/Dorpat, 30. oder 31.Dezember 1802/

Sie mahnten mich gestern, lieber P/arroto/, um Briefe an Albanus und Sonntag. Damit Sie wissen, was ich schreibe, und urtheilen mögen, ob ich nicht zu viel oder zu wenig sage, schicke ich Ihnen die flüchtigen Zeilen zum Durchlaufen, u. erbitte sie in einer Stunde zurück.¹

M.

MORGENSTERN PARROTILE

Tölge

/Tartu, 30. või 31.detsember 1802/

Te manitsesite mind eile, kallis Parrot, Albanusele ja Sonntagile kirjutama. Et te teaksite, mis ma kirjutatan ja võiksite otsustada, kas ma mitte liiga palju või liiga vähe ei ütle, saadan need põgusad read Teile tutvumiseks ja palun tunni aja pärast tagasi.¹

M.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 150.

Dat.: 31.detsembril saatis M. kirjad A.Albanusele ja K.G.Sonntagile (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 136). Vt. ka kom. 1.

- 1 Kõne all on ilmselt 31.detsembril 1802 saadetud M-i kirjad, mis puudutavad TÕ professuuri pakkumist Riia pedagoogidele-teoloogidele A.Albanusele ja K.G.Sonntagile. Albanus pidi talle meelepärase pakkumise ära ütlema; Sonntagi valis TÕ nõukogu 6.veebruari 1803 kirikuajaloo professori kohale, millest Sonntag loobus, saades samal aastal Liivimaa kindralsuperintendendiks. (Vt. A.Albanus M-le 14.dets. 1802 ja 7.veebr. 1803; K.G.Sonntag M-le 27.dets. 1802 jj. – TÜR KHO, f. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 5–6, l. 9; l. 241 jj. ning EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 34–34v.)

4. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 30. oder 31.Dezember 1802/

Alles nach meinem Wunsche; sogar auch das was von meinem Namen gesagt wird.¹ Ich fühle es täglich mehr daß die Erinnerung an die Achtung derjenigen, die mir so werth sind, mir zu meiner Fortbildung sehr behülflich ist.² Meine Natur will durch Unglück oder Glück aufgewekt werden, wenn ich nicht ins alltägliche sinken soll.

Gedenken Sie immer mit Freundschaft ihres

P – .

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 30. või 31.detsember 1802/

Kõik on minu soovi kohaselt, isegi see, mis minu nimel öeldakse.¹ Tunnen iga päevaga enam, et nende, mulle nii auväärsete inimeste lugupidamise meenutamine aitab mind väga end edasi arendada.² Minu loomus äratataks õnnetuse või õnne läbi, kui ma igapäevasusse uppuma ei peaks.

Pidage ikka sõpruses meeles oma

P – .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 150.

Dat.: Vahetu vastus kirjale 3, kirjutatud M-i kirjalehele.

- 1 Kõne all on M-i kirjad A.Albanusele ja K.G.Sonntagile 31.dets. 1802 (lähemalt kiri 3, kom. 1).
- 2 A.Albanus ja K.G.Sonntag suhtusid austuse ja lugupidamisega Tartu ülikooli ja Parrotisse (vt. nende kirjad TÜR KHO, f. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 5 jj.; l. 241 jj.).

5. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Ende 1802 oder Januar 1803/

Der Himmel fügt alles zum Besten. Sollten Sie durchaus kranke Augen bekommen, so war heute Abend am schicklichsten, weil Stoffregen ¹ noch nicht hier ist, weil wir den Abend nicht so hätten zubringen können wie wir wünschten, weil ich zu einer Arbeit gezwungen worden bin die mich sehr freut. * Es ist heute Abend Etwas sehr gutes geschehen.² Sorgen Sie aber für gesunde Augen zu morgen. Stoffregen kommt wahrscheinlich in der Nacht, und ich bin nicht Willens Ihren guten Willen für den schönen Abend abkühlen zu lassen. Richten Sie es ja so ein daß Sie mit / x / und gesunden Augen morgen Abend kommen. Für den Auftrag mit Lilienfeld* zu unterhandeln wird Ihnen ein deutscher Händedruck danken, es mag übrigens Etwas daraus werden oder nicht.³ -

Amalie ⁴ grüßt u. wünscht Ihnen recht vielen Frohsinn u. gesunde Gesichtswerkzeuge. Es ist an Ihnen sonst alles was mit dem Sehen u. Empfinden paart, so gesund.

P.

/Adr.:/ Dem Herrn Professor Morgenstern
Parrots Lacksiegel mit Umschrift: VERITAS.

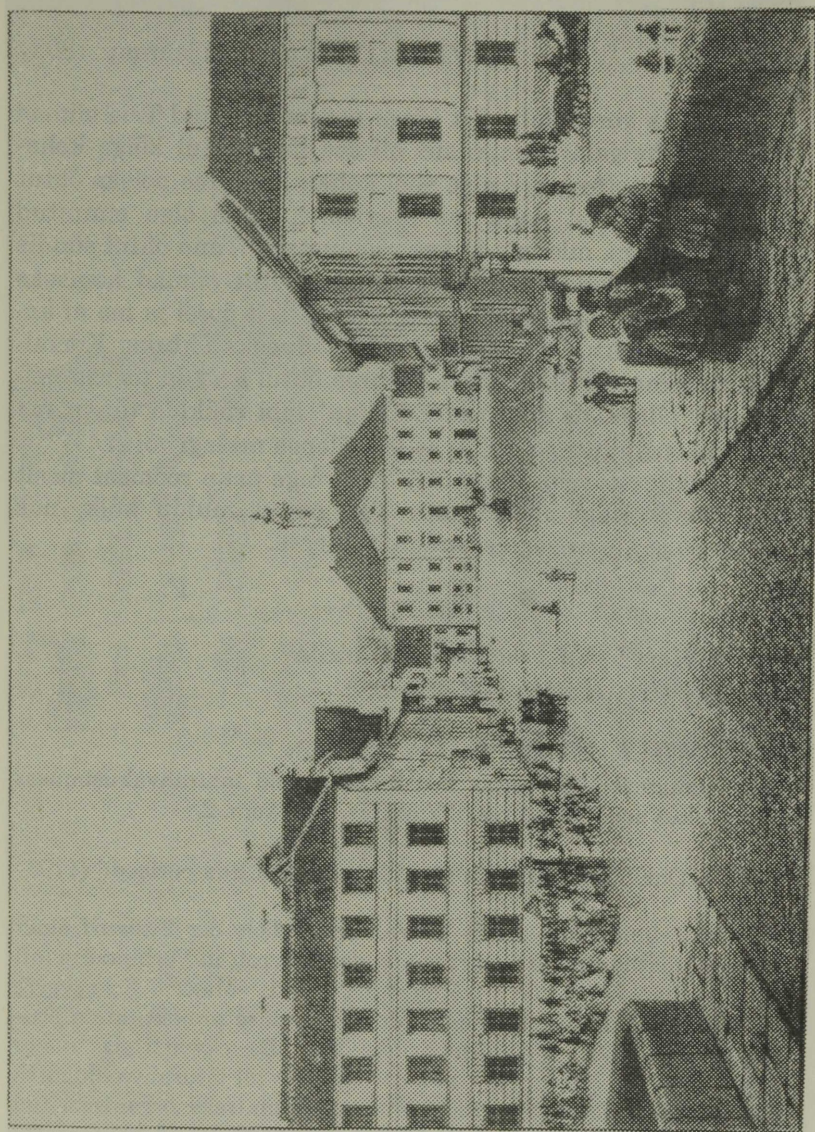

Bild A. Gerselius (Kunstverlag für Kunst- und Buch-Verlag, 1902).

(Bild 1/2)

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, 1802 lõpp või jaanuar 1803./

Taevas korraldab kõik kõige paremini. Pidid Teie silmad tingimata haigeks jääma, siis oli see täna õhtul kõige kohasem, kuna Stoffregen ¹ pole veel kohal, kuna me poleks õhtut nii saanud veeta, nagu me soovisime, kuna olen sunnitud tegelema tööga, mis mind väga rõõmustab.* Täna õhtul sündis midagi väga head.² Hoolitsege aga, et Teie silmad homseks terved oleksid. Stoffregen tuleb tõenäoliselt öösel ja ma ei katvate lasta jahtuda Teie heal tahtel ilusaks õhtuks. Korraldage tingimata nii, et tulete homme õhtul / x / ja tervete silmadega. Ülesande eest Lilienfeldiga* läbi rääkida tänan ma saksa käepigistusega, tulgu sellest ülepea midagi või ei.³ –

Amalie ⁴ tervitab ja soovib Teile õige palju rõõmsat meelt ning tervet nägemisaparaati. Teil on ju muidu kõik, mis nägemise ja aistmisega seondub, nii terve.

P.

/Aadr.:/ Härra professor Morgensternile
P-i lakkpitser tekstiga "VERITAS".^a

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 128–128v.

Dat.: Jaanuaris 1803 esitas F.W.Sivers teesid talurahvaküsimuses keisrile, kes need 30.jaanuaril kinnitas. Vrd. kom. 2.

- 1 Dr. K.Chr.Stoffregeniga algasid P-1 sidemed Riia-perioodil (1796–1801).
- 2 M-i märkus kirjal l. 128: "* Wahrscheinlich/ der Entwurf einer Livländischen Bauernverfassung, den P/arroth/ in Verbindung mit Generalsuperintendent Dankwart und Major Eckesparre machte." (Ilmselt Liivimaa talurahvaseaduse projekt, mida Parrot tegi koos kindralsuperintendent Danckwarti ja major Ekesparrega.) Eelnevale toetudes on kõne all taluraha olukorra seadusandliku reguleerimise ettevalmistamiseks organiseeritud komisjoni nõupidamine. Peale nimetatute kuulusid sellesse P-i loodud komisjoni veel F.W.Sivers ja Araiši pastor E.J.A.Cornelius, tõenäoliselt ka Kanepi pastor J.Ph.Roth. 1803.a.

---

^a tõde (lad.)

jaanuaris keisrile esitatud teesides, mis said lähtealuseks 1804.a. talurahvaseadusele, esineb punkte, mis otseselt meenu-tavad P-i mõttekäike. (Traat, lk. 159 jj.)

- 3 M-i märkus kirjal l. 128v: "Ich wollte in das Lilienfeldische Haus ziehn, wo Parrot wohnte." (Tahtsin Lilienfeldi majja kolida, kus elas Parrot.) M. elas ülikooli majas (praegu Raekoja plats 6) kuni 1829, C.M.Lilienfeldi majja (Raekoja plats 18) ta ei kolinud (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DCXI, l. 2v).
- 4 P-i abikaasa.

6. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Januar 1803/

Vivat Cosmopolitismus!
Dank für die Ideen.¹

Indeß kann ich heute nicht lesen.

Dankwart* dankt für das überschikte, hofft aber Sie noch zu sehen.

P.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, jaanuar 1803/

Vivat * kosmopolitism!
Tänu ideede eest.¹

Kõigest hoolimata ei saa ma täna lugeda.

Danckwart* tänab saadetise eest, loodab aga siiski Teid veel näha.

P.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 148.

Dat.: Kirja kahe esimese reaga seostatav arutus M-i ja P-i vahel toimus jaanuaris (vt. kom. 1).

---

* elagu (lad.)

M-i märkus kirjal: * "Der Livl. Generalsuperintendent." (Liivimaa kindralsuperintendent.)

- 1 1803. a. jaanuaris refereerib M. oma mõttepäevikus P-ga tekkinud vaidlust loodus- ja humanitaarteaduste tähtsuse üle ("Streit über die physikalischen und philologischen Wissenschaften"). M. rõhutab vaimsuse kosmopoliitset iseloomu. Fraasiga "Vivat Cosmopolitismus" võtab P. omaks M-i mõtted. (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXXXV, l. 10v.)

7. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, vor dem 26. Januar 1803/

Für die vielen Kerzen, die ich Ihnen verdorben habe,* schickt Ihnen meine Frau etwas Kerzenähnliches was nicht verbrennt, aber gegessen wird – muß aber vorher gebraten werden.¹

Bittet zugleich heute zum Abend mit Dankwart vielleicht zum letzten Male – der edle Greis reiset morgen wenn das Wetter nicht mehr so kalt ist.

P.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, enne 26. jaanuari 1803./

Paljude küünalde eest, mis ma Teil rikkunud olen,* saadab mu naine Teile midagi küünlataolist, mida ei põletata, aga süüakse – tuleb aga enne küpsetada.¹

Ta palub Teid ühtlasi täna õhtusöögile koos Danckwartiga, võib-olla viimast korda – õilis vanake asub homme teele, kui ilm enam nii külm pole.

P.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 151.

Dat.: J.Danckwart sõitis tagasi Riiga 26.jaan. 1803 (DZ. 1803. 29.jaan., nr. 9, lk. /8/).

1 M-i märkus kirjal: "P/arro/t hatte die Gewohnheit während der Discussion von den Wachskerzen, die ich bey den Sitzungen der Statuten-Commission brannte, welche in meinem Saal gehalten wurden, in seiner Zerstreung, manches Lichtende plastisch zu verarbeiten." (Parrotil oli omas hajameelsuses harjumuseks diskussiooni ajal plastiliselt töödelda mõndagi juppi neist vaha-küünaldest, mida põletasin minu saalis peetavatel statuudikomisjoni istungitel.)

Jaauanuaris intensiivselt tegutsev põhikirja väljatöötamise komisjon käis koos M-i korteris (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 169, l. 173).

8. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Ende Januar 1803/

Wollten Sie nicht Gefälligkeit haben, liebster M/orgenstern/ die Correctur dieses Blattes gefälligst zu übernehmen. Ich traue meiner Genauigkeit nicht genug. – Rambach hat geschrieben ziemlich trotzig u. läppisch. Soll ich den Rath zusammen berufen, um dem Herrn zu antworten?

Ich lege das Original bey.¹

/Adr./ An den Herrn Professor Morgenstern
Parrots Lacksiegel mit Umschrift: VERITAS.

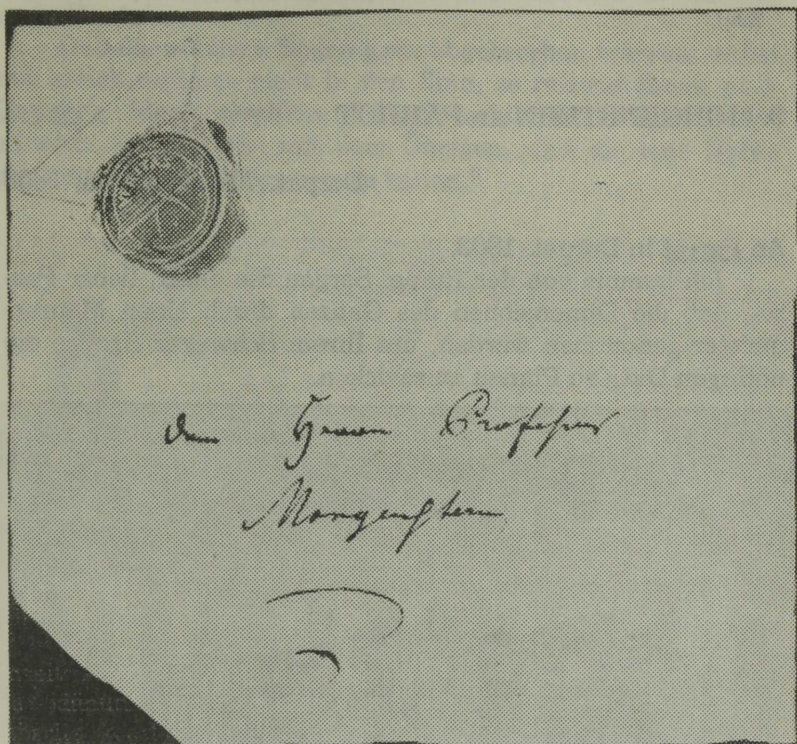
PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, jaanuari lõpp 1803/

Kas Te oleksite nii lahke, kallid Morgenstern, ja võtaksite, palun, selle lehe korrektuuri enda peale. Ma ei usalda küllaldaselt oma täpsust. – Rambach on kirjutanud üsna isemeelselt ja rumalalt. Peaksin ma nõukogu kokku kutsuma, et härrale vastata?

Panen originaali kaasa.¹

7

/Aadr.: Härra professor Morgensternile
P-i lakkpitser tekstiga "VERITAS".

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 133–133v.

Dat.: 30.jaanuaril 1803 arutas TÜ nõukogu F.E.Rambachi koha-
taotlust (lähemalt kom. 1).

L. 133v kirjasse mittepuutuvad M-i märkused.

1 Ilmselt on tegemist F.E.Rambachi taotluskirjaga TÜ riigiteaduse, finantsteaduste ja statistika professori kohale, mida P. ja M. olid sunnitud korrigeerima. 30.jaanuaril 1803 toimunud ülikooli nõukogu pidas seda "vormilt ja toonilt ebasüüdsaks" ja nõudis Rambachilt selgituskirja, kas ta võtab vastu kameraal-, finants- ja kaubandusteaduste (koost. sõrendus)

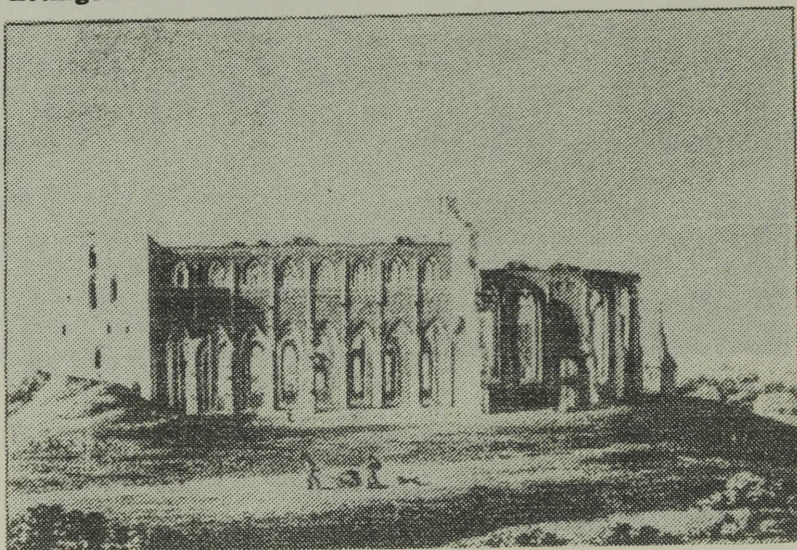
professuuri ilma eriliste eelisteta (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 29–29v).

9. MORGENSTERN an PARROT

Dorpat, /Mitte Februar/ 1803

An Parrot in Dorpat. 1803.

Ich komme von der Ruine. Sorgen Sie dafür, lieber Parrot, daß die Dimensionen des Ganzen durch einen Maurermeister genommen werden, um Ihrem Schwager Krause die nöthigen Data zu Planen zu schicken.

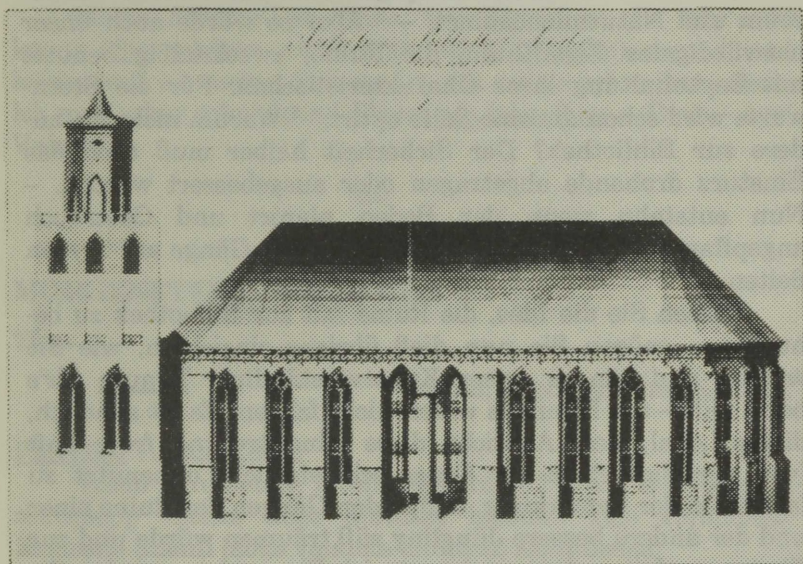

8

Daß die colossale Idee, das Ganze für unsre Zwecke auszubauen, unsre Kräfte weit übersteigt: darin gebührt Ihrem Verstande von mir nach neuer Prüfung des Lokals vollkommene Beystimmung. Auch wäre es Schade, der Ruine ganz der Charakter der Ruine zu nehmen, gerade ihre imposantesten Theile, die hohen Schwibbogen des mittlern Theils, die Seitengänge u.s.w., müssten unangetastet bleiben, so lange sie nicht mit Lebensgefahr drohen, und der blaue

Himmel schaue keck hinein. Darin gebührt Ihrem Gefühl mein Dank.¹

Daß die mittlern Bogen ganz abgebrochen würden, wollte mir gleich anfangs nicht in den Sinn, so reizend Ihnen auch Gauger's Idee* erschien. Der Griechische Tempel würde ohnehin contrastiren mit dem Übrigen, und die eine Hälfte der Rotonde wäre ganz neu zu bauen.²

9

Gebe man der Sternwarte ein Gothisches Äußere im Geschmack des Ganzen – Aber ebenso dem Halbrondeel, das ich zur Bibliothek bestimmt wünschte. Hier kann ein schöner Saal als Hemicyklium seyn, daran sich ein anderer als großes Oblongum schließe. Die äußeren Mauern sind äußerst stark und fest, und nur an wenigen Stellen zu ergänzen. Ein Paar überflüssige Pfeiler im mittlern Raum des Rondeels werden abgebrochen und geben gute Steine. Die sehr hohen Fenster erlauben zwey Stockwerke. Sie könnten, ungeachtet ihre Hauptform beibehalten würde, durch gothische Zwischenabtheilungen getrennt, zugleich beyden Stockwerken dienen. In dem niedrigen, leichter zu heizenden, das zugleich die

freyeste Aussicht hätte, könnten ein Paar Lesezimmer und dergleichen für den Bibliothekar (allenfalls ohne Vergütung auf meine Kosten) zum Aufenthalt, nicht zur Wohnung, angebracht werden. Groß genug wäre der Raum für eine lange Reihe von Jahren. Die Breite ist etwa 35, die Länge wohl 50 meiner Schritte.³ Das Lokal der Wolfenbüttler Rotonde hat weniger Flächeninhalt, so viel ich mich erinnere.⁴

So bleibe dem neuen Hauptgebäude nach Ihrer Idee Museum und Naturaliencabinet. – ⁵ Aber so würde auch unser ehrwürdigstes Eigenthum, die Ruine, zweckmäßig benutzt mit Beybehaltung ihres Charakteristischen. Für die Sternwarte wird schon die eine Seite optirt.* ⁶ Warum nicht die andere zur Bibliothek? Der Sicherheit halber muß doch das Einsturz drohende abgetragen oder ausgebessert werden. – Nun entstehn wenn der Boden planirt und Gesträuch angepflanzt wird, feyerliche herrliche offne Gänge auf beyden Seiten.

Lassen Sie die Idee, die Ruine mit zur Bibliothek zu benutzen, – mögen Sie nun dieß übriges einrichten, wie Sie wollen, und wie es unser Kunstverständiger Krause für's beste hält – um Himmels willen nicht fahren! Es ist sündlich, dieses Lokal, diese Aussicht, diese reine, trockne, freye Luft (von der Sicherheit vor Feuer schweig' ich) unbenutzt zu lassen. In der Bemerkung, daß in den Gängen der Ruine einer und der andere bessere Jüngling süß träumen würde und zur That erwachen – daran erkannte ich Sie, und so wurden Sie mir bisher werther. Aber ich sage, daß Sie sich verleugnen; daß ich Sie verkenne, wenn Sie das Rondeel der Ruine und ihre Aussicht der Bibliothek entziehen. – Ich mußte Ihnen schreiben. Denn lassen Sie die Idee fallen, so ist Sie aufgegeben. Denn den andren Herren – etwa P/g/schm/ann/ausgenommen, der hinein mit mir, soviel ich weiß, gleicher Meinung ist – ist die Sache gleichgültig. Diese reden nur von Bequemlichkeit, sich ein Paar Schritte zu sparen, oder von ökonomischer Ersparniß; Da es den Menschen von Sinn hier auf ein Paar tausend Rubel mehr oder weniger nicht ankommen kann, u.s.w., wofür dem Fremden reicher Genuß wird, vielleicht ein mannigfaltigerer, wenigstens nicht weniger schöner als von den Bibliotheksälen in Wien, Dresden etc., und euren Bücherwächtern für Bücherstaub ein Ersatz, den ihr ihnen sonst nicht geben könnt. Sie wissen selbst, quanta

vis sit in locis. Lebt denn der Mensch vom Brot allein? – Doch was red' ich vom einzelnen? Überhaupt ist hier die Wahl – entweder bekommt Dorpat einen gemeinen Büchersaal, wie es hunderte gibt, oder in dem Rondeel nach meiner Idee früher, später durch Inneres und Äußeres eine der interessantesten Bibliotheken des Nordens. Leiten Sie also die Sache gehörig ein, wenn Sie wollen. Auf jeden Fall verhüten Sie übereilte Entschlüsse incompetenter Richter. –

Meine Stimme ist keine; bey Manchen, die ich wohl kenne (Sie gehören nicht unter diese Manche) eben darum keine, weil sie meine Stimme ist. Ich werde schweigen, wenn ich muß, aber schweigend Einem nie verzeihen ... Dixi. – Age! Vale.

M.

MORGENSTERN PARROTILE

Tölge

Tartus, /veebruari keskel/ 1803.

Parrotile Tartus. 1803.

Tulen varemelt. Hoolitsege, kallis Parrot, selle eest, et müürsepp võtaks täies ulatuses möödud Teie kälimehele Krausele plaani jaoks vajalike andmete saatmiseks.

Et kolossaalne idee kõik meie tarvis välja ehitada meie jõud kaugelt ületab, selles kuulub Teie arusaamale veelkordse uurimise järel kohapeal minu täielik heakskiit. Samuti oleks kahju varemelt täielikult ära võtta vareme iseloom. Just selle kõige imposantsemad osad, keskosa kõrged võlvkaared, külgmised käigud jne. peaksid jääma puutumata, kuni nad eluohtlikkusega ei ähvarda, ja sinine teavas vaataks söakalt sisse. Selles pälvivad minu tänu Teie tunded.¹

Et keskmised võlvkaared päris maha lõhutaks, ei mahtunud mulle kohe algul pähe, kui ahvatlev Teile ka Gaugeri idee* ei näinud. Pealegi oleks kreeka tempel ülejäänuga kontrasti loonud ning üks pool rotundist oleks tulnud täiesti uuesti ehitada.²

Tähetornile antagu gooti välimus ühes laadis tervikuga, aga samuti ka poolrondeelile, mida ma sooviksin, et see määrataks raamatukogule. Siin võib olla ilus poolringikuju-

line saal, millega külgneks teine suur ristkülikukujuline. Välismüürid on äärmiselt tugevad ja kindlad, neid tuleb vaid üksikutes kohtades täiendada. Paar üleliigset piilarit rondeeli keskosas lõhutakse maha ja need annavad häid kive. Väga kõrged aknad võimaldavad kahte korrust. Vaatamata sellele et säilitatakse nende põhikuju, annaksid need gooti vaheosadega jaotatuina valgust korruga mõlemale korrusele. Madalamale, kergemini köetavale korrusele, kust avaneks ühtlasi kõige vabam väljavaade, võiks ehitada paar lugemistuba ja midagi sellesarnast raamatukoguhoidja töökohaks (äärmisel juhul tasuta, minu kulul), mitte korteriks. Ruumi oleks küllaldaselt pikaks aastate reaks. Laius on umbes 35, pikkus oma 50 minu sammu.³ Niipalju kui ma mäletan, on Wolfenbütteli rotund pindalalt väiksem.⁴

Nii jääksid Teie idee kohaselt uude peahoonesse muuseum ja loodusteaduste kabinet. – ⁵ Aga nii oleks ka meie auväärsim omand, varemed, otstarbekalt kasutatud neile iseloomulikku alal hoides. Tähetornile valitakse küllap üks pool.* ⁶ Miks siis mitte teine raamatukogule? Julgeoleku tagamiseks tuleb ju ometi sisse langeda ähvardav osa maha lõhkuda või ära parandada. – Kui maapind planeeritaks ja põõsad istutataks, tekiksid nüüd pidulikud, suurepärased avatud käigud mõlemale küljele.

Ärge taeva pärast loobuge ideest varemeid ka raamatukogu jaoks kasutada, korraldaksite Te siis ülejäänud, kuidas Teie tahate ja kuidas meie kunstitundja Krause paremaks peab! On patt seda kohta, seda vaadet, seda puhast, kuiva ja lahedat õhku (tulekindlusest kõnelemata) jätta kasutamata. Märkusest, et varemekäikudes võiks üks või teine juhuslik nooruk magusasti unistada ning tegudele virguda, tundsin Teid ära, ja nii saite Te mulle tänini veelgi lugupeetavamaks. Aga ma ütlen, et Te salgate end maha, et ma ei tunne Teid ära, kui Te raamatukogu jätate ilma varemete rondest ja tema väljavaatest. Ma olin sunnitud Teile kirjutama. Kui Teie ideele käega lööte, ongi sellest loobutud. Sest teistele härradele – vast Pöschmann välja arvatud, kes, niipalju kui mina tean, on minuga ühel arvamusel – on asi ükskõik. Need kõnelevad ainult mugavusest säästa paar sammu või majanduslikust kokkuhoiust. Mõistusega inimesele ei võiks siin paar tuhat rubla rohkem või vähem tähtis olla jne., mille eest võõras saaks rikkaliku naudingut, võib-olla mitmekesisema,

vähemalt sama ilusa kui Viini, Dresdeni jt. lugemissaalidest ja Teie raamatuvalvurid saaksid raamatutolmu eest hüvituse, mida te neile muidu anda ei saa. Te teate ise, quanta vis sit in locis.^a Elab siis inimene üksnes leivast? – Kuid mis ma kõne-len üksikasjust? Ülepea on siin tegemist valikuga, kas Tartu saab tavalise lugemissaali, nagu neid on sadu, või siis põhja-
maade ühe huvitavaima raamatukogu, esialgu minu idee järgi ehitatud rondeeli poolest, hiljem kogu sisemuse ja välimuse kaudu. Juhatage niisiis Teie asi sobivalt sisse, kui Te tahate. Igal juhul hoiduge ebakompetentsete kohtunike mõtlematu-
test otsustest. –

Minu hääl pole miski mõnede juures, keda ma hästi tun-
nen (Teie nende mõnede hulka ei kuulu), just seepärast mitte,
et see on minu hääl. Ma vaikin, kui pean, aga vaikides ei an-
desta mitte kunagi kellelegi ... Dixi. – Age! Vale.^b

M.

Orig.: F. 3. Mrg. DCVI, l. 113–114v (kirjakontsept).

Dat.: 17.veebruari 1803 arutas ülikooli nõukogu raamatukogu ehi-
tamist Toomkiriku varemetesse, käesoleva M-i kirja ettepanekud
kajastuvad arutelus (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 42v–43).

- 1 Ülikooli asutamisahtiga oli Toomemägi ülikoolile antud. Esialgne kavatsus Toomkiriku varemed täies ulatuses üles ehitada jäi teostamata, ehkki arhitekt J.W.Krause tahtis ehitada kooriossa raamatukogu, keskoska kiriku ja ühte torni tähetorni. Keskoska võlvkaared jäid alles, nagu M. soovis ja ülikooli nõukogu 17.veebruari otsustas (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 42v–43). Kooriossa ehitati a. 1804–1809 raamatukogu, kusjuures peeti silmas kiriku algset stiili.
- 2 Tõenäoliselt on kõne all ülikooli raamatukaupmehe Tartu rae-
härä J.L.F.Gaugeri idee. M-i hilisem märkus kirjal l. 113: "•
Dieser schlug einen runden Griechischen Tempel vor." (See pani
ette ümara kreeka templi.)
- 3 Raamatukogu ehitati siiski 3-korruselise saalraamatukoguna.
Teine ja kolmas korrus said ühised, läbi kahe korruse ulatuvad,
esimene korrus eraldi väiksemad aknad. Omaette ruumid ehitati
raamatukogujuhatajale ja kantseleile, eraldi lugemistube ei ehi-

---

^a kui suur jõud peitub kohas (lad.)

^b Olen öelnud. – Tegutse! Ole terve. (lad.)

- tatud. Alles 1928.–1930. a. ümberehitusega valmisid poolringi-
kujuline 90 kohaga lugemissaal ja kõrval perioodika lugemissaal.
- 4 Wolfenbüttelis asuv Hertsog Augusti Raamatukogu oli maailma rikkamaid, 1710. a. oli raamatukogule valminud suurepärase kuppelsaaliga hoone.
  - 5 1803.a. rajatud ülikooli kunstimuseum ja loodusteaduste kabinet paigutatigi pärast peahoone valmimist 1809.a. selle teisele korrusele.
  - 6 M-i hilisem märkus kirjal l. 113v: "**Anm/erkung/**. Dieser Plan wurde nachher aufgegeben und für die Sternwarte eine andere Region des Dombergs gewählt." (Märkus. Hiljem loobuti sellest plaanist ja tähetornile valiti Toomemäe teine piirkond.) Tähetorn ehitati a. 1809–1810 Krause projekti järgi Toomemäe lõunatiipule.

10. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, zwischen dem 19. und 22.Februar 1803/

Ich erhalte eben, liebster M/orgenstern/, einen Brief vom G/eneral/ Klinger, worinn unteranderm heißt:

Ich erwarte Ihre Statuten u. Loix pénales (das Regle/me/nt für Studenten meynt er wohl) mit Ungedult und schmeichle mir sie der Commission zum Muster vorlegen zu können.¹ Sollte nicht eine Commission für das Regle/me/nt ernannt werden?² In Eile.

Ihr P - .

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 19. ja 22.veebruari vahel 1803/

Kallis Morgenstern, sain just kindral Klinger kirja, milles muu hulgas öeldakse:

Ootan kannatamatult Teie põhikirja ja Loix pénales ^a (ilmselt mõtleb ta üliõpilasreegleid) ning hellitan end mõttega,

---

^a karistusseadus (pr.)

et võin need komisjonile eeskujuna esitada.¹ Kas ei peaks reeglite jaoks komisjoni määrama?² Kiirustades.

Teie P - .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 145.

Dat.: Kõnes olev Klingeri dateerimata kiri pärineb ajavahemikust 18.–21.veebruar 1803 (vt. Rieger, lk. 234–237). Kirjas esitatud komisjoni loomise mõte teostati 23.veebruaril (vt. kom. 2).

- 1 Tsitaat Klingeri dateerimata kirjast, excl. sulgudes olev tekst (vrd. Rieger, lk. 236). Peterburi Kõrgem Koolikomisjon (Klinger kirjas: komisjon) – Rahvahariduse Ministeeriumi juures asuva Õppeasutuste Peavalitsuse nimetus enne 24.jaanuari 1803.
- 2 23.veebruaril 1803 valis ülikooli nõukogu üliõpilasreeglite väljatöötamiseks komisjoni koosseisus D.G.Balk (redaktor), G.A.Germann ja G.B.Jäsche. 9.märtsil esitati reeglid Klingerile. (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 46v, l. 59v.) Keiser kinnitas need 23.augustil 1803 ja s.a. oktoobris avaldati trükis "Vorschriften für die Studierenden auf der Kaiserlichen Universität zu Dorpat" (vt. TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 169).

II. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 22.Februar 1803/

Der Rector bedauert es sehr, daß der Herr Professor Morgenstern so viel Mühe gehabt hat, und beliebt es gnädigst daß die Tabelle ¹ sogleich an Grenzius abgegeben werde. Wenn der U/niversitäts/R/at/ morgen abend etwas daran abändern will, so kann es in der Correctur geschehen.²

Im Ernste, Freund! – Sie sprechen zuweilen von meiner Arbeitsamkeit. Aber, bey Gott! Soll ich nicht die Seegel vor Ihnen streichen! Wahrlich ich habe nichts vor Ihnen voraus als – einige traurige Geschäfte – darüber befragen Sie mich aber nicht. Ich kann, darf nicht ein mal mit meinen besten Freunden davon sprechen.

Ihr P - .

/Adr./Herrn Professor Morgenstern
Parrots Lacksiegel mit Umschrift: VERITAS.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, 22.veebruar 1803./

Rektor kahetseb väga, et härra professor Morgenstern nii palju vaeva pidi nägema, ning palub armulikult anda tabel¹ otsekohe Grenziuse kätte. Kui ülikooli nõukogu homme õhtul tahab selles midagi muuta, siis võib seda teha korrektuuris.²

Tõemeeli, sõber! – Te kõnelete vahetevahel minu töökuusest. Aga jumal hoidku! Kas ma ei peaks Teie ees taanduma. Tegelikult pole mina Teist millegi muuga ees kui mõnede tuskavalmistavate kohustustega – nende kohta ärge aga minult midagi küsige. Ma ei või, ei tohi sellest isegi oma parimate sõpradega kõnelda.

Teie P – .

/Aadr.: Härra professor Morgensternile
P-i lakkpitser tekstiga "VERITAS".

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 146–146v.

Dat.: Vt. kom. 2.

- 1 F.M.Klingeri instruksiooni (10.veebr. 1803) alusel M. koostas ja toimetas trükki aruandetabeli Tartu õpperingkonna gümnaasiumidele, kreiskoolidele ja erakoolidele ("A. Tabelle zu den an die Kaiserliche Universität zu Dorpat zu erstattenden Berichten über den Zustand sämtlicher Gymnasien, Kreisschulen und Privatanstalten in den Gouvernements Liev- Ehst- Kur- und Finnland" Dorpat, 1803]). Talurahvakoolidele määratud "B. Tabelle..." koostajaks oli J.L.Müthel.
- 2 Ülikooli nõukogu 23.veebruari õhtusel istungil tehti M-ile ülesandeks "A. Tabelle..." käsikiri trükki anda. Tabel valmis ülikooli trükkali J.M.G.Grenziuse juures ajavahemikul 24.–28.veebr. (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 46v, l. 51).

12. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Februar?, 1803/

Ich war nicht zu Hause, mein guter M/orgenstern/, als Ihr Billet ankam, und Amalie gab mir nur spät, erst kurz vor Schlafengehen; Ich bedaure recht sehr die Abhaltung die Ihnen daraus erwachsen ist. Ihre Idee das proto-Syndicat und wie, abzuschaffen ist vortrefflich ¹ und ich habe gerade Gelegenheit sie von den Mitgl/iedern/² annehmen zu lassen. Es wird dadurch allem abgeholfen. – Gruß, Freundschaft Frieden –

P – .

/Adr.:/ Herrn Professor Morgenstern Hochwohlgebohren
Lacksiegel mit Umschrift: SIG. ACAD. CAES. DORP.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, veebruar? 1803/

Mu hea Morgenstern, ma polnud kodus, kui Teie sedelike saabus, ja Amalie andis selle mulle alles hilja, veidi enne magamaminekut; kahetsen väga Teile seeläbi tekkinud viivitust. Teie idee protosündikaat ära muuta ja kuidas seda teha on suurepärane ¹ ning mul on just võimalus lasta see liikmetel vastu võtta.² Sellega saab kõik parandatud. – Tervitus, sõprus, rahu –

P – .

/Aadr.:/ Kõrgestisündinud härra professor Morgensternile
Lakkpitser tekstiga "SIG. ACAD. CAES. DORP."

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 147–147v.

Dat.: Kiri peab olema kirjutatud pärast TÕ põhikirja projekti mustandite ümberkirjutamist sekretäri poolt, mis toimus peale ülikooli nõukogu 20.jaanuari istungit. Oletatavasti tegi M. XIII peatükis täiendusi varsti pärast ümberkirjutamist. (RAKA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 19; vrd. kom. 1.)

- 1 M. tegi TÜ põhikirja projekti XIII peatükis täiendusi ja parandusi protosündiku ja sündiku rakendamise osas, määrares ära mõlema konkreetse kohustused ja ülesanded (vt. projekti mustandvariant TÜR KHO, f. 55, nim. 1, s. 6, l. 77; vrd. Statuten, § 227–232).
- 2 P. mõtleb TÜ põhikirja väljatöötamise komisjoni liikmeid. See komisjon moodustati ülikooli põhimääruse alusel 29.detsembril 1802 koosseisus G.F.Parrot (eesistuja), K.Morgenstern (peamine koostaja ja toimetaja), D.G.Balk, J.L.Müthel ja H.L.Böhlendorff.

13. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 2.März 1803/

Ich werde leider heute nur spät in die Commission kommen können, das heißt etwa um IV Uhr.¹ Ich muß der Beerdigung der alten Frau v. Wietinghoff^a beywohnen,² die ich sowohl als ihren Sohn, der die Beerdigung besorgt vor dem recht gut gekannt habe.³ Aus diesen u. andren Gründen darf ich mich wohl nicht entziehen. Arbeiten Sie indeß zum voraus: Ich komme sobald als möglich. Glauben Sie mirs daß ich in Gedanken bey Ihnen seyn werde. Freundschaft u. Pflicht werden mich dazu auffordern.

Ihr Sie liebender

P - .

/Adr./Herrn Professor Morgenstern Wohlgebohren
Papiersiegel mit Lackunterlage. Umschrift: U.R. U.R. U.R.
U.R.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, 2.märts 1803/

Kahjuks saan ma täna alles hilja komisjoni tulla, tähendab kella 4 paiku.¹ Pean osa võtma vanaproua v. Vie-

---

^a M. parandanud: Vietinghoff

tinghoffi matustest,² keda ma ennemalt üsna hästi tundsin, nagu ta poegagi,³ kes matused korraldab. Sel ja teistelgi põhjustel ei tohi ma küll kõrvale hoiduda. Töötage Teie sel ajal ette, tulen niipea, kui võimalik. Uskuge mind, olen mõttes Teie juures. Sinna kutsuvad mind sõprus ja kohustus.

Teie armastav

P - .

/Aadr./ Kõrgestisündinud härra professor Morgensternile
Paberpitser lakkalusel tekstiga: "U.R. U.R. U.R. U.R. ".

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 152-152v.

Dat.: Kõne all olevad matused toimusid 2.märtsil 1803 (vt. kom. 2).

- 1 Tõenäoliselt on kõnes põhikirja väljatöötamise komisjon (lähemalt kiri 12, kom. 2).
- 2 Augusta Christ. Isabella Vietinghoff suri 27.veebruari (DZ. 1803. 1.märts, nr. 18), matused toimusid 2.(14.) märtsil (GH Livl., lk. 216).
- 3 A.Christ.I.Vietinghoffi ainuke poeg - ülemleitnant R.J.P.Vietinghoff (GH Livl., lk. 216-217).

14. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, erste Hälfte März 1803/

Sie erhalten hier die 2 Hefte u. die Concepte zurück. Ich habe einiges mit Bleystift hie u. da als Verbesserung angezeigt. Wenn Sie es genehmigen, lassen Sie es durch Eschholz mit Tinte ausschreiben.¹

Das mittlere Blatt, oder vielmehr der ganze Bogen, der vom Conseil handelt, wird wohl umgeschrieben werden müssen, weil immer nur vom Conseil schlechtweg geredet wird, und es uns gewiß als Eitelkeit ausgelegt wird, u. mithin uns der Gefahr aussetzt daß das Conseil ausgestrichen wird. Lassen Sie überall UniversitätsConseil schreiben.

Über § 7, 8, 12, 22, 32 habe ich das mir nöthig Scheinende erinnert. Bis zu § 66 fand ich weiter keinen Anlaß zu Erinnerungen.²

In Eile

von Ihrem Parrot
einen guten Morgen.

Wollen wir nicht um III die Statutenrevision halten? Ich werde d. Rath nicht versammeln, denn Beschluß wegen des Cameralhofs kann durch Circulär eingeholt werden.³

/Adr./Herrn Professor Morgenstern hochwohlgeb./oren/
Oblatensiegel

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, märtsi esimene pool 1803/

Käesolevaga saate 2 vihikut ja kontseptid tagasi. Tegin siin-seal pliitsiga parandusi. Kui olete nendega nõus, laske Eschscholzil tindiga välja kirjutada.¹

Keskmine leht või pigem terve poogen, mis käib nõukogu kohta, tuleks küll ümber kirjutada, sest kogu aeg kõneldakse lihtsalt nõukogust. Seda tõlgendatakse kindlasti edevusena ja seega asetame end ohtu, et nõukogu maha tõmmatakse. Laske igal pool üliskooli nõukogu kirjutada.

§ 7, 8, 12, 22, 32 kohta märkisin seda, mis mulle näis oluline. Kuni § 66-ni ei leidnud ma selleks enam põhjust.²

Kiiruga

Teie Parrotilt
tere hommikust.

Kas ei tahaks kell 3 põhikirja revideerida? Nõukogu ma kokku kutsuma ei hakka, sest majanduskomitee kohta võime otsuse nõutada ringkirja teel.³

/Aadr./Kõrgestisündinud härra professor Morgensternile
Oblaatpitser.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 139–139v.

Dat.: Kirjas kõne all olevad täiendused põhikirja projektile tegi P. tõenäoliselt vahetult enne selle läbiarutamist nõukogus, mis toimus alates 13.märtsist 1803 (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 65v).

1 J.G.Eschscholz oli TÜ nõukogu protokollija.

- 2 Kirjas on kõne all P-i parandus- ja täiendusettepanekud TÜ põhikirja projektile. Selle ühes säilinud mustandvariandis ongi sõnale "Conseil" täiendavalt "Universitäts" ette kirjutatud. (TÜR KHO, f. 55, nim. 1, s. 6, l. 98 jj.)
- 3 Ülikooli põhikiri lubas nõukogu liikmete arvamusi koguda ringkirja teel (Statuten, § 26).

15. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Mitte März? 1803/

Ich komme um V zur Commission,¹ wie wir es vorgestern abredeten. Könnten Sie den Störer u. Zeitfresser*² auslassen, so wäre es wahrlich sehr gut, damit wir heute fertig würden.

Die Übrigen würden Sie wohl gefelligst durch den Pedell bitten lassen.

Ihr P –.

/Adr.:/ Herrn Professor Morgenstern
Oblatensiegel.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, märtsi keskel? 1803/

Tulen kell viis komisjoni,¹ nagu me üleile kokku leppisime. Oleks tõepoolest väga hea, kui Te saaksite segajat ja ajaraiskajat*² vältida, et me täna valmis jõuaksime.

Ülejäänud lasete Te muidugi lahkelt pedelli kaudu kohale paluda.

Teie P –.

/Aadr.:/ Härra professor Morgensternile
Oblaatpitser.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 144–144v.

Dat.: Kõnes olev põhikirja väljatöötamise komisjon lõpetas põhiosas töö märtsi keskel (vt. kiri 14, dat.).

- 1 Ilmselt on juttu põhikirja projekti väljatöötamise komisjoni koosolekust (komisjoni kohta lähemalt kiri 12, kom. 2).
- 2 M-i märkus kirjal: "* Böhlendorf war von P/arro/ gemeint" (Parrot mõtles Böhlendorffi). Põhikirja projekti läbiarutamisel esines P-1 ja H.L.Böhlendorffil lahkarvamusi (vt. ka kiri 19, kom. 2).

16. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, zwischen dem 24. und 26.März 1803/

Ich war, liebster M/orgenstern/, bey Müthel des Haus-contrakts für Krause ¹ wegen als Sie zu mir kamen. Es thut mir leid daß, da ich so selten ausgehe, es heute gerade dann geschehen mußte, da Sie kamen.

Ich werde den Aufsatz mit Ihren Modificationen an Kl/inger/ schicken. Heute über 8 tage erhält er so die Statuten.² Er mag darüber klug werden. Ich vergaß gestern Abend diesen Artikel ganz, sonst hätte ich Ihnen dieses unangenehme Geschäft bey den Legislativen das Sie noch führen,³ wahrlich nicht gelassen. Guten Abend, mein thätiger eifriger Freund. Es freut mich daß mein Gewäsche über meine person Sie nicht ganz ennuüirt hat. Ich fürchtete es seiner Ausdehnung wegen, recht sehr. Jezt freue ich mich eine Art von harmonia praestabilis zwischen uns sogar von den Knaben-jahren her zu entdecken.

Lieben Sie immer

Ihren P - .

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 24.-26.märtsi vahel 1803/

Kallis Morgenstern, olin Krause majakontrahi pärast Mütheli juures,¹ kui Te minu pool käisite. Mul on kahju, et kus ma nii harva väljas käin, see täna just siis pidi juhtuma, kui Teie tulite.

Saadan kirjatüki Teie modifikatsioonidega Klingerile. Täna 8 päeva pärast saab ta siis põhikirja.² Ta võiks sellest aru saada. Eile õhtul unustasin selle lõigu täiesti, muidu poleks ma tõepoolest Teile jätnud seda ebageeldivat tööd legislatiivi kallal, millega Te veel tegelete.³ Head õhtut, mu tegus ja innukas sõber. Mul on hea meel, et minu loba enda isiku üle pole Teid veel päriselt ära tüüdanud. Ma päris kartsin seda selle laienemise tõttu. Nüüd rõõmustan, avastades mingi juba poisikeseaastatest pärineva harmonia praestabilis^a meie vahel.

Armastage ikka

oma P - .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 153.

Dat.: 1) 25.märtsil 1803 sõlmiti kõnes olev J.W.Krause majaostu kontrakt (lähemalt kom. 1). 2) F.M.Klinger sai põhikirja 3.aprillil 1803 (vt. kom. 2), päevade tagasiarvestus kirjas mainitud "8 päeva pärast" alusel annaks kirja kirjutamise ajaks 26.märtsi. Tõenäoliselt projekti ärasaatmine hilines kavatselust 1-2 päeva võrra.

- 1 J.W.Krause majaostu leping (krunt nr. 19 Vanal tänaval - praegusel Ülikooli tänaval Kitsa ja Aia t. vahel) sõlmiti 25.märtsil 1803, teiste hulgas olid tunnistajateks J.L.Müthel ja G.F.Parrot (EAA, f. 2381, nim. 2, s. 1146, l. 22-28).
- 2 Ülikooli nõukogu võttis 1.aprillil 1803 vastu otsuse saata põhikirja projekt Klingerile (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 96v). 2.aprilli keskpäeval läks põhikiri Peterburi teele (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCIL, l. 174v) ja juba 5.aprillil teatas Klinger, et see on tõlgitud (Rieger, lk. 250).
- 3 Võimalik, et kõnes on ülikooli põhikirja osa, mis puudutab ülikooli seadusandlikku võimu: nõukogu ja rektorit. Need paragrahvid (37-64) olid ülikooli nõukogus arutusel 19.märtsil (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 73).

---

^a suurepärase harmoonia (lad.)

17. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 29. oder 30. März 1803/

Herzlichen Dank, mein guter Morgenstern, für ihre freundschaftl/iche/ Theilnahme.* Meine Amalie hatte mich gestern Abend schon von ihrem Besuche benachrichtiget. Es geht wieder mit mir bergauf. Der Rath ist bestellt, doch nicht mit der gewünschten Einschränkung die Balk mir schon mitgetheilt hatte. Es geht nicht an wie von ohngefähr.¹ Und eine privat-Äusserung gegen den Pedellen noch weniger. Wir wollen nicht Sklaven unsrer Pedelle seyn, und das würden wir so bald wir Unrecht thäten.²

Ist doch der grosse Saal³ noch da um gemeinschaftliche ephesische Unterredungen⁴ zu haben. Wollen Sie Balk, Müthel, Meyer, durch ein Billet etwas früher bestellen, so thue ich dasselbe an Germann, Pöschmann, Evers.

Ihr dankbarer Parrot.

/Adr.:/ Dem Herrn Professor Morgenstern
Parrots Lacksiegel mit Umschrift: VERITAS.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 29. või 30.märts 1803/

Südamlik tänu, mu hea Morgenstern, Teie sõbraliku osavõtlikkuse eest.* Minu Amalie teatas mulle Teie külaskäigust juba eile õhtul. Mul läheb jälle ülesmäge. Nõukogu on kokku palutud küll mitte soovitud piiramisega, nagu Balk mulle juba teatas. See ei läheks juhuslikuna läbi.¹ Veel vähem eriarvamus pedelli suhtes. Me ei taha olla oma pedellide orjad ja seda oleksime niipea, kui me ebaõigelt talitaksime.²

On ju suur saal³ veel saadaval, et üksmeelseid efesose läbirääkimisi⁴ pidada. Kui Te kutsuksite sedelikesega Balki, Mütheli ja Meyeri veidi varem, siis teeksin sama Germanni, Pöschmanni ja Ewersiga.

Teie tänulik Parrot.

/Aadr./ Härra professor Morgensternile
P-i lakkpitser tekstiga "VERITAS".

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 123–123v.

Dat.: Kirjas kõne all olevat küsimust arutati ülikooli nõukogus 30.märtsil 1803 (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 88; vt. ka kom. 2).

M-i märkus kirjal: "* Ich kam und ging, als er schlief." (Ma tulin ja läksin, kui ta magas.)

- 1 Ilmselt oli P. soovinud eelolevast nõukogu koosolekust tööd pikendavate lahkarvamuste vältimiseks mõnda liiget kõrvale jätta. (Vrd. ka kiri 15.)
- 2 Ilmselt on kõne all TÜ põhikirja projekti XIII peatüki paragrahv, mis puudutab pedelle. TÜ Raamatukogus säilinud ülikooli põhikirja koostamise materjalide hulgas on sekretäri kirjutatud lehekülg M-i täiendusega, mis laiendab pedellide õigusi üliõpilaste korrarikkumiste tuvastamisel (TÜR KHO, f. 55, nim. 1, s. 6, l. 83v). Põhilises osas on M-i täiendus 1803.a. põhikirja sisse viidud (vrd. Statuten, § 241).
- 3 M.J.Bocki poolt ülikoolile kasutada antud maja teisel korrusel asuv saal (praegu Ülikooli t. 16, ühiskonnateaduste kateedrite suur auditoorium).
- 4 Vt. kiri 1, kom. 1.

18. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, zwischen dem 27. und 30.März 1803/

Seyn Sie so gütig, liebster M/orgenstern/, dafür zu sorgen, daß bey der Vorlesung der Statuten, das Capitel der Oeconomie-Cammer nicht gelesen werde. Sie vergessen das Heft zu hause.¹

Ihr Parrot.

Der Bandwurm soll nicht früher das Wahre erfahren –.²

/Adr./ Herrn Professor Morgenstern hochwohlgeb/oren/
Lacksiegel (Fragm.).

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, 27. ja 30.märtsi vahel 1803/

Olge nii hea, kallid Morgenstern, ja hoolitsege selle eest, et põhikirja ettelugemisel ei loetaks majanduskomitee peatükki. Te unustate vihiku koju.¹

Teie Parrot.

Paeluss ei pea tõde varem teada saama –²

/Aadr.:/ Kõrgestisündinud härra professor Morgensternile
Lakkpitseri fragment.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 125–125v.

Dat.: 27.märtsil jõudis ülikooli nõukogu põhikirja ettelugemisel XII peatükini. Järgmised, sealhulgas ka majanduskomitee peatükk, võeti nõukogus vastu ülejäärgmisel koosolekul 30.märtsil (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 84, l. 89).

- 1 Majanduskomiteed puudutavate põhikirja paragrahvide sisu püüdis P. kuratooriumi esindajate eest varjata. Ülikooli põhikiri määras majanduskomitee koosseisu rektori ning võrdse arvu kuraatoreid ja professoreid. Jättes ka majandusküsimustes otsustava sõnaõiguse rektorile, taotles P. viia rüütelkonna esindajate osa ülikooli juhtimisel miinimumini. (Statuten, § 245–246; vrd. TÜR KHO, f. 55, nim. 1, s. 6, l. 84v.)
- 2 Paelussiks nimetab P. ilmselt rüütelkonna esindajaid (esindajat), kes ei tahtnud oma juhtivat positsiooni ülikoolis kaotada.

F C 25

~~Die ... ..
... ..
... ..~~

155

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

156

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..

19. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 2. April 1803/

Ich verstehe, guter Morgenstern, das Geschenk das Sie mir machen,* ¹ und noch besser die Sprache Ihres Herzens. Ich werde dernach handeln, fühle es aber tief, wie schwer gewisse Opfer dem Mittelmäßigen werden, die dem grossen Manne leicht sind. Newton schöpfte die erhabene Ruhe seines Characters aus dem Gefühle seiner Grösse; Ich muß die meinige aus dem Gefühle für meine Pflichten schöpfen. Noch reicht es aus, auf wie lange weiß ich nicht. Man sollte den Mann, dessen Leben noch in täglicher Gefahr des Meuchelmords seines Eifers wegen für die gute Sache steht, der noch gestern früh, wegen der Universität eins der schmerzlichen Gefühle haben u. schweigend tragen mußte, der so manches Gewitter ungesagt über sich ergehen ließ, sogar provocirte um sie von der Universität abzuleiten, den Mann sollte man in einer solchen Erbärmlichkeit nicht als Verbrecher hinstellen, noch weniger sollte ein bleibendes Denkmal der ihm angethanen Schmach aufgestellt werden – besonders da durch die gegebene freywillige Erklärung die Sache von selbst fallen sollte. Dieses Gefühl der Mishandlung wird schwer aus zu löschen seyn. Das Gefühl der guten Behandlung ist bey mir unauslöschlich.² Leben Sie glücklicher.

Ihr Parrot.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 2. aprill 1803/

Hea Morgenstern, ma saan aru Teie kingitusest* ¹ ja veel paremini mõistan Teie südame keelt. Kavatsen selle järgi toimida, tunnetan aga sügavalt, kui rasked võivad olla keskpärasele inimesele teatavad ohvid, mis suurele mehele on kerged. Newton ammutas oma iseloomu suursuguse rahu enda suuruse tunnetamisest, mina pean selle looma oma kohusetundega. Veel piisab sellest, ei tea aga kui kauaks. Seda meest, kelle elu on tema agaruse tõttu seista hea asja eest pi-

devas salamõrva ohus, kes veel eile hommikul pidi ülikooli pärast valusa löögi saama ja seda vaikides taluma, kes nii mõnegi kõuemürina on lasknud sõna lausumata endast üle minna, seda isegi provotseerides, et vaid ülikooli pealt kõrvale juhtida – seda meest ei peaks küll sellise halastamatusega kurjategijana süüdi mõistetama. Veel vähem oleks põhjust püstitada kestvat mälestusmärki talle osaks langenud teotusele, eriti kui vabatahtliku selgitusega peaks asi iseenesest ära langema. Seda julma kohtlemise tunnet on raske kustutada. Tunnet heast kohtlemisest ei saa minus kustutada.² Elage Teie õnnelikumalt.

Teie Parrot.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 129–129v.

Dat.: Kiri on P-i vahetu vastus M-i 1. apr. kirjale ja kingitusele (vt. M-i märkus kirjal ja TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 174v).

- 1 M-i märkus kirjal: "* Ich hatte ihm nach einer stürmischen Rathssitzung, deren Ausgang ihn kränkte, Newtons *Principia Naturae mathematica Lond. 4.to geschickt.*" (Pärast üht tormilist nõukogu istungit, mille tulemus teda solvas, olin talle saatnud Newtoni *Principia naturae mathematica, Lond. 4.to.)*
- 2 P-i meeoleolu põhjustasid ägedad vaidlused ülikooli nõukogus 31.märtsil ja 1.aprillil 1803. Lahkarvamused tekkisid seoses dekaanide valimise korra kindlaksmääramisega. M.E.Styx ja H.L.Böhlendorff esitasid kirjalikult oma eriarvamused, nõudes, et dekaane valiksid fakulteedid, sõltumata nõukogust. (EAA, f. 402, nim. 12,s. 7, l. 90v–91v, l. 95; vt. ka TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 174v.) Enamiku toetusel võeti vastu P-i ettepanek: nõukogu esitab teaduskonnale valimiseks kaks kandidaati (vt. Statuten, § 68).

20. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 15.April 1803/

Sie müssen, Freund, diesen Brief* in extenso lesen, nicht bloß darum weil Ihr Name mit dem Beynamen mercurialis et fortis am Ende darinn vorkommt.¹ In einer Stunde bitte ich mir den Brief zurück aus. Gruß u. Freundschaft. Es lebe der Bund für Thätigkeit u. Recht!

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 15.aprill 1803/

Sõber, Te peate seda kirja* in extenso ^a lugema, mitte ainult seepärast, et Teie nimi esineb seal lõpus koos täiendiga mercurialis et fortis ^b.¹ Tunni aja pärast palun kirja tagasi. Tervitus ja sõprus. Elagu teo ja õiguse liit!

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 124.

Dat.: Kiri peaks olema kirjutatud samal päeval järgneva M-i vastu-sega (vrd. kom. 1 ja kiri 21).

- 1 M-i märkus kirjal: "* des General Klinger." (kindral Klinger.) Kõne all on F.M.Klinger kiri P-le 10.apr. 1803, mille lõpus ta tervitab M-i sõnadega: "Salutem Mercuriali et forti Viro!" (Tervitus targale ja vaprale mehele!) Vt. Rieger, lk. 252–253.

21. MORGENSTERN an PARROT

/Dorpat/ 15.April 1803

An Parrot.

d. 15.Apr. 1803.

Dank, Freund, für die Mittheilung des lebendigen Briefs.* ¹ Ich durchlief ihn im Augenblick, als ich in mein Collegium mußte. Jezt habe ich ihn gelesen... Ich habe mich nicht geirrt ... Man wird immer verstanden, wenn man nichts will, als wahr seyn; nach nichts mehr ringt, als wahr seyn können... Auch ich sag': es lebe der Bund für Thätigkeit und Recht! ... O man findet unter jedem Himmel wenigstens Einen, der brüderlich dazu die Hand reicht. Was Klinger von Kampf und von Thätigkeit und ihrem Lohn so wahr sagt, sagten wir längst uns selbst. Ohne dieß wäre vita non vitalis, zumal für einen Mann schon, der von sich mit dem Dichter sagen darf und muß:

---

^a üksikasjalikult, täies ulatuses (lad.)

^b tark ja vapper (lad.)

A. Karrat.

3. 15. Apr. 1803.

Sauß, frodest, für die Mittfeilung der
 letzten Briefe. Ich verhoffe ihn im Augenblick,
 all' ich in mein Collegium wüßte. Jetzt sah ich ihn
 gelassen ..... Ich sah mich nicht gerührt. ....
 Man wird immer nachsehen, wenn man nicht will,
 all' was der 3. May nicht mehr rüht, all' was
 sich daraus. .... Auf ich sag' : ob habe
 der Bund für Fähigkeit und Kraft! ... O wie
 schwer ist es jedem Gutes wenigstens finnen, die
 brüderlich sagt die Hand rüht. Was Klänge
 von Stamm und von Fähigkeit sind istren Lese so wach
 sagt, sagten wir längst und selbst. Offen ließ
 werra vita non vitale, zumal für einen Theo-
 logen, der nur sich mit den Klaffen sagen darf
 und weiß:

Von all' dem verstandenen Gelnite,
 wie weit lichen by mir and?
 Wie soll ich lichen auf sein Gut
 Ich soll in die ge. für den Geist
 Ich, die SS alle nach W. den Geist,
 wie für den Geist, wie für den Geist,
 wie für den Geist, wie für den Geist,
 wie für den Geist, wie für den Geist,
 wie für den Geist, wie für den Geist.

Von all dem rauschenden Geleite,
 Wer harrte liebend bey mir aus?
 Wer steht mir tröstend noch zur Seite
 Und folgt mir bis zum finstern Haus?
 Du, die du manche Wunden heilest,
 der Freundschaft leise, zarte Hand,
 des Lebens Bürden liebend theilest
 du die ich frühe /?/ sucht und fand.
 Und du, die gern sich mit ihr gattet,
 Wie sie, der Seele Sturm beschwört,
 Beschäftigung, die nie ermattet,
 Die langsam schafft, doch nie zerstört;
 Die zu dem Bau der Ewigkeiten
 zwar Sandkorn nur für Sandkorn reicht,
 doch von der großen Schuld der Zeiten
 Minuten, Tage, Jahre streicht.

MORGENSTERN PARROTILE

Tõlge

/Tartu/ 15. aprill 1803.

Parrotile.

15. apr. 1803.

Tänan, sõber, sõnaerksa kirja teatavaks tegemise eest.*¹
 Lasksin sellest silmad üle käia momendil, kui pidin oma loengule minema. Nüüd lugesin seda... Ma ei eksinud. Mõistetakse alati, kui rohkemat ei taheta kui siiras olla, kui enamat ei püüelda kui suuta siiras olla ... Ka mina ütlen: elagu teo ja õiguse liit! ... Oh, iga laotuse all leidub vähemalt üks, kes vennialikult käe sirutab. Seda, mida Klinger võitlusest ja tööst ning tasust selle eest nii õiglaselt kõneleb, ütlesime meie endile juba ammu.² Selleta oleks vita non vitalis,^a eriti veel mehele, kes endast luuletaja sõnadega tohib ning peab kõnelema:

Saatjaskonnast kärarikkast,
 kes jäi mu juures kindlaks ikka?

---

^a elu pole elamisväärne (lad.)

Kes lohutavalt toetab mind
 ja järgneb teadmatusse?
 See oled sina, sõpruse õrn, habras käsi,
 kes parandad nii mõndki haava
 ja lembusega tunned eluraskustele kaasa,
 sind leidsin ma, sest otsimast ei väsin'd.
 Ja sina, töö, kes sõprusele sobiv paarimees,
 ka sina tema kombel tormi vaigistad, mis hinges keeb,
 see oled sina, lakkamatu, pidev töö,
 mis kunagi ei hävita, vaid aegamööda loob.
 See tegevus, mis liivaterakeste haaval
 seab kokku igaviku ehitust,
 ta seega vähendab su ränka ajakohustust
 ning kustutab sest päevi, minuteid ja aastaid.

Orig.: F. 3, Mrg. DCVI, l. 121–121v (kirjakontsept).

- 1 M-i hilisem märkus kirjal: "** Des Generals Klinger." (Kindral Klinger.) Kõne all on F.M.Klinger kirjal 10.apr. 1803, mille P. oli 15.aprillil M-ile saatnud (vt. kirjal 20).
- 2 Oma kirjal ülistas ja tänas Klinger P-it jt. tubli töö eest ülikooli põhikirjal koostamisel, mis oli toimunud võitluses konservatiivide vastuseisuga (Rieger, lk. 252–253).

22. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, nach dem 12.April 1803/

Würde es nicht schicklich u. nützlich seyn Ihr Votum u. vielleicht das mehrer Andrer ehe Sie an mich kommen noch circuliren zu lassen? Damit man von Ihren Gesinnungen unterrichtet würde.¹ Ich erhielt eben von Kl/inger/ einen angenehmen Brief, wenigstens der ersten Zeile nach.²

Von P/etersburg/ wird mir sonst aus sichrer Hand gemeldet daß man die Livländer mit Hehn abweisen werde. – etc.³

Ihr P –.

Ich komme gleich nach Tische auf 3 minuten zu Ihnen.

Lacksiegel (Fragm.).

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, pärast 12. aprilli 1803/

Kas poleks sobiv ja kasulik Teie ning võib olla ka mitmete teiste arvamusil veel ringelda lasta, enne kui need minu kätte tulevad. Seega saadaks Teie seisukohtadest teada.¹ Sain just äsja meeldiva kirja Klingerilt, vähemalt esimese rea poolest.²

Peterburist teatatakse mulle muide kindlast allikast, et liivimaalased koos Hehniga tõrjutavat tagasi. – etc.³

Teie P –.

Tulen kohe pärast einet kolmeks minutiks Teie poole.

Lakkpitseri fragment.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 131.

Dat.: Vt. kom. 3 ja P-i kiri Aleksander I-le /enne 12/ aprilli 1803 (Bienemann, lk. 187 jj.).

- 1 Vt. kiri 14, kom. 3.
- 2 Kõnes olevat Klinger kirja ei õnnestunud koostajatel kindlaks teha.
- 3 Tõenäoliselt on kõne all aadli taotlus 1803.a. aprillis oma mõju Tartu ülikoolile taastada ja takistada põhikirja projekti kinnitamist Peterburis (Bienemann, lk. 187 jj.; Петухов, lk. 137). M. on kommenteeritavas lauses E.J.Hehni nime läbi kriipsutanud, võimalik, et püüdest säästa majandus- ja koolikomisjoni sekretäri (kuni 14. apr. kuratooriumi sekretär) nime sidumist konservatiivse vastasleeriga.

23. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, nach dem 14. April 1803/

Hier ein Brief von Klinger/, der Sie freuen wird.¹ Wenigstens that er diese Wirkung auf mich. Ich bin im Begriff zu antworten u. möchte den Rambachschen Artikel mit beantworten. Geben Sie mir die Data dazu. Dafür wird Ihnen verpflichtet seyn

Ihr Parrot.

Was ahnden Sie unter den Briefen gewisser Leute? Den Kling/erschen/ bitte ich mit den Rambachschen Notizen mir bald zurück um mit der Beantwort/ung/ bald fertig zu werden.²

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, pärast 14.aprilli 1803/

Siin on Klingeri kiri, mis Teid rõõmustab.¹ Vähemalt minule avaldas see niisugust mõju. Kavatsen vastuse kirjutada ja tahaksin ühtlasi Rambachi küsimuses vastata. Andke mulle selleks andmed. Selle eest jääb Teile tänu võlgu

Teie Parrot.

Mida ütlete teatud inimeste kirjade puhul? Klingeri oma palun koos märkmetega Rambachi kohta varsti tagasi, et vastusega peatselt valmis saada.²

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 137.

Dat.: Vt. kom. 1.

- 1 Tõenäoliselt F.M.Klingeri kiri 14.apr. 1803 (vrd. Rieger, lk. 253–254).
- 2 Kõne all on F.E.Rambachi professuuritaotluse pikaleveninud lahendamise (vt. kiri 8, kom. 1). Ka Klinger ei olnud kandidatuuriga rahul. Lõplik kinnitus nõukogu poolt 30.jaanuaril esitatud professorile saabus alles 16.mail 1803. (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 29–29v, l. 54, l. 57–57v, l. 94v, l. 97v, l. 150v; Rieger, lk. 241, lk. 254, lk. 256.)

24. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 25.April 1803/

So ungern ich heute in die Schulcommission ¹ komme, so glaube ich doch daß wir uns nicht dispensiren können. Wir haben über die beyden Unterlegungen vom Mitauschen Gymnasium zu berichten.²

Übrigens bin ich, u. wie ich sehe, auch Sie, noch nicht mit der Schul Ordnungs Arbeit ^a fertig. Daher werde ich auf VII Uhr die Sitzung ansagen lassen.

Ihr Parrot.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 25.aprill 1803/

Nii vastumeelselt kui ma ka täna koolikomisjoni ¹ tulen, usun ma siiski, et me ei saa end kohustustest vabastada. Meil tuleb ette kanda Miitavi gümnaasiumi mõlemast ettepanekust.²

Üldiselt pole mina, ja nagu näen ka Teie, koolikorraldustööga veel valmis. Seetõttu lasen istungi kuulutada kella 7-ks.

Teie Parrot.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 130.

Dat.: Kõnes olevad Miitavi gümnaasiumi ettepanekud olid koolikomisjonis arutluse all 25.aprillil 1803 (vt. kom. 2).

- 1 1.aprillil 1803 valis ülikooli nõukogu alatise koolikomisjoni koosseisus: G.F.Parrot (eesistuja), K.Morgenstern, J.L.Müthel, K.G.Sonntag (tegevusse ei astunud), G.F.Pöschmann, G.B.Jäsche ja D.G.Balk. Komisjoni ülesandeks oli juhtida ja revideerida Tartu õpperingkonna koolide tööd.
- 2 25.aprilli istungil arutas koolikomisjon järgmist: 1) kas Miitavi gümnaasiumi professorite hulka võiks vähendada 9-lt 7-le, 2) kas kõige enne kaotada juura ja teoloogia professuurid (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXIII, l. 1v).

---

^a M.: Schul-Ordnungs-Arbeit

25. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, nach dem 24. April 1803/

Es fällt mir, liebster M/orgenstern/ eben ein, daß es recht gut wäre, um den Nutzen der bey der Schulcommission eingeführten Relationform practisch schon zu erweisen, dem Minister ² ihre u. Balks Relation über den Okelschen Bericht von den Mitauschen lateinischen u. Stadt-Schulen ¹ mit der Antwort zu schicken.³ In diesem Falle würden Sie wohl Beyde die Mühe übernehmen, diese Relation besser auszuarbeiten, damit wir dort Ehre damit einlegen. Stimmen Sie diesem Vorschlag bey, so schicken Sie Freund Balk gefälligst dieses Billet.

Ihr Parrot.

Rais ⁴ hat diese Relationen. Klein ⁵ könnte sie abholen.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, pärast 24. aprilli 1803./

Mulle tuleb just pähe, kallis Morgenstern, et oleks üsna hea saata Teie ja Balki ettekanne Ockeli aruandest Miitavi ladina- ja linnakooli kohta ¹ koos vastusega ministrile,² et juba praktikas näidata koolikomisjonis tarvitusele võetud aruandevormi kasulikkust.³ Sel juhul peaksite küll Teie mõlemad selle vaeva enda peale võtma ettekanne paremini välja töötada, et me sellega seal tunnustuse võidaksime. Kui olete ettepanekuga nõus, saatke, palun, see sedelike sõber Balkile.

Teie Parrot.

Need aruanded on Raisi ⁴ käes. Klein ⁵ võiks nad ära tuua.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 132.

Dat.: 24.aprillil 1803 oli ülikooli nõukogu otsustanud kõnes oleva E.F.Ockeli aruande üle anda koolikomisjonile (EAA, f. 402, nim. 12; s. 7, l. 121v).

- 1 Kõne all on Miitavi kooliinspektori, Kuramaa superintendendi E.F.Ockeli aruanne.
- 2 Kõnes on rahvahariduse minister P.V.Zavadovski.
- 3 TÜ koolikomisjoni kohta vt. kiri 24, kom. 1; koolikomisjoni aruandevormide kohta vt. kiri 11, kom. 1.
- 4 J.H.Rais oli koolikomisjoni protokollija alates 2.maist 1803 (EAA, f. 402, nim. 5, s. 176, l. 37v), võimalik, et ta tegutses komisjoni juures juba varem.
- 5 Chr.E.Klein oli ülikooli pedell (EAA, f. 402, nim. 5, s. 176, l. 39v).

26. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Mai 1803/

Ich habe, liebster M/orgenstern/, mit Krause, über Ihren Stall* u. sonstigen überflüssigen Raum für die Univ/ersität/ disponirt.¹ Wir haben Pferde die mit den dazu gehörigen Knechten nebst Futter Raum haben müssen; Da wir im Rathe als ächte Kinder fürs Mäuschen gesorgt haben ohne ein Häuschen zu haben so muß ich schon an Sie recuriren.²

Heute nachmittag sprechen wir über diesen Punkt, wie auch über den Überbringer dieses,³ denn Krause sich ausbittet, noch besonders. Ich werde Schlag V da seyn. Sind Sie auch da, so causen wir noch einige Augenblicke vor der Versammlung.

Guten Tag

Ihr P - .

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, mai 1803/

Kallis Morgenstern, ma määrasin koos Krausega Teie talli* ja muud üleliigsed ruumid ülikoolile.¹ Meil on hobused, kes koos juurdekuuluvate sulastega toidu kõrval ruumi vajavad. Kuna me nõukogus justkui päris lapsed hoolitsesime

hiirekese eest, ilma et majakest oleks, siis pean ma küll Teie poole pöörduma.²

Täna pärastlõunal räägime sellest punktist veel eraldi, samuti ka kirja toojast,³ sest Krause palub seda. Olen täpselt viis seal. Kui Teie ka kohal olete, siis vestleme mõne silmapilgu enne koosolekut.

Head päeva

Teie P - .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 154.

Dat.: M. kirjal: "Im May. 1803" (Mais. 1803). Vrd. ka kom. 2.

- 1 M-i hilisem pliiatsimärkus kirjal: "Im alten, mir zum Theil vermietheten Universitäts/hause." (Vanas, osaliselt mulle üüritud ülikoolimajas.) "Vanaks" hakati ülikoolimaja (praegu Raekoja plats 6) nimetama pärast peahoone valmimist (1809). Ülikooli algusaastatel paiknesid siin kantselei, dekanaadid, 3 auditooriumi, osa õppevahendite kogudest jm. 25.märtsil 1803 sõlmitud üürileping määras M-i kasutusse suure korteri teisel korrusel ja õuel asuvad kõrvalhooned (EAA, f. 402, nim. 5, s. 55, l. 14-15). Veel 1814.a. kuulusid Morgensternile 10 tuba, 2 keldrit ja tõllakaar (Raid, lk. 83-84).
- 2 Elarve alusel võis ülikoolil olla 8 hobust; kaheksanda ostmine otsustati nõukogu koosolekul 27.mail 1803 (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 160v). 1802.a. sügisel oli küll valminud puitmaneež, kuid ilmselt oli puudus tallidest.
- 3 Tõenäoliselt on juttu ülikooli pedellist Chr.E.Kleinist, kes elas ülikoolimaja ülemisel korrusel (EAA, f. 402, nim. 5, s. 55, l. 12).

27. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Frühling? 1803/

Dieses soll ich Ihnen theuer M/orgenstern/ in Eckardts ¹ Namen übergeben. Dabey habe ich die Pflicht des Mundschenks erfüllt, uns hat es geschmeckt.

Ihr Freund P - .

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, kevad? 1803/

Selle pean Teile, kallis Morgenstern, Eckardti ¹ nimel üle andma. Seejuures täitsin mina joogivalaja kohustust, meile see maitse.

Teie sõber P - .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 138.

Dat.: Kirja asukoht M-i poolt kokku seatud kirjaköites. Arvestatud on ka P-i Tartus viibimise aega.

1 M-i päevik osutab ta sidemetele Riia menuka seltskonnainimese kirjanik S.F.L.Eckardtiga (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 141v).

28. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Frühling? 1803/

Hier haben Sie, theuerster, die Antwort auf das Pamphlet. Klagt man mich noch der Inhumanität u. Arroganz darüber an, so mögen Kotzebue und Ungern* bescheiden und bieder genannt werden!¹ Es grüßt Sie herzlich

Ihr Parrot

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, kevad? 1803/

Siin on Teile, kallis, vastus pamfletile. Kui mind selle peale veel ebainimlikkuses ja kõrkuses süüdistatakse, siis võiks Kotzebued ja Ungerni* tagasihoidlikeks ja ausameelseiks nimetada!¹ Teid tervitab südamlikult

Teie Parrot.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 149.

Dat.: Kiri on kirjutatud kõnes oleva pamfleti ja sellele vastuse ilmumise vahelisel ajal (vt. kom. 1).

M-i hilisem pliiatsimärkus: "* der ehemal. Vicecurator" (tookordne viitsekuraator).

- 1 A.Kotzebue Berliinis ilmuvas ajalehes "Der Freimüthige" (1803. 15.veebr., nr. 26) avaldas endine TÜ asekuraator, edumeelse professorkonna vastane J.F.E.Ungern-Sternberg kirjutise, milles ta süüdistas TÜ professoreid kõrkuses kuraatorkonna vastu ja viimase töö alahindamises. Kirjas kõnes olev P-i vastus, mis ilmus ajalehes "Intelligenzblatt der Zeitung für die elegante Welt" (1803. 11.juuni, nr. 25), andis Ungern-Sternbergile kavala vastu löögi.

29. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Anfang Juni 1803/

Ich habe, lieber Lustiger i.e. mein trefflicher Freund, den Kosegartenschen Bescheid heute vormittag ausgefertigt, u. zwar in dem Sinne Ihrer gestrigen Bemerkungen.¹ – Hätte ich mich der Nachlässigkeit Ihr Billet nicht zu beantworten nicht schuldig gemacht, so hätten Sie sich mit der Anfrage heute nicht bemühen müßen u. ich hätte den ironischen Ausdruck Ihrer Lustigkeit nicht zum Besten bekommen. Geschah ganz recht.

Guten Abend lieber Morgenstern. Bleiben Sie immer gut

Ihrem Parrot

/Adr.:/ Dem Herrn Professor Morgenstern
Oblatensiegel (Fragm.).

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, juuni algus 1803/

Kallis naljahammas, i.e.^a mu suurepärane sõber. Tegin täna ennelõunal Kosegarteni otsuse valmis, juhindudes nimelt Teie eilsetest märkustest.¹ – Poleks ma Teie sedelikesele vastamata jättes end oma lohakusega võlglaseks teinud, ei oleks Teie täna pidanud järelepärimisega vaeva nägema ja mina polekski saanud nautida Teie lustlikku irooniat. Läks päris õigesti.

Head öhtut, kallis Morgenstern. Jääge alati heaks

oma Parrotile.

/Aadr.: Härra professor Morgensternile
Oblaatpitseri fragment.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 134–134v.

Dat.: M. kirjal: "Im Jun. 1803." (Juunis 1803.). Vt. ka kom. 1.

- 1 Kõne all olev otsus on ilmselt seotud teoloogist pedagoogi F.F.Kosegarteni rahuldamata jäänud kohataotlusega Tartu ülikoolis ja talle vajalike paberite koostamisega siirdumiseks Saksamaale (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 163v; TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXIII, l. 3; F.F.Kosegarteni kiri M-le 29.mai 1803 – TÜR KHO, f. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 303–304).

30. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, zwischen dem 7. und 10.Juni 1803/

Haben Sie die Güte, liebster Morgenstern, ein einfaches Einladungsprogramm für die Antrittsreden der Professoren Krause et Glinka zu Sonnabend um XI¹ zu schreiben u. in die Drukerey zu schicken, mit der Weisung daß es zu Freytag fertig werde.²

Es grüßt Sie herzlich

Ihr Parrot.

---

^a i/d/ e/st/ – see on (lad.)

/Adr.:/ Herrn Prof. Morgenstern.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 7. ja 10.juuni vahel 1803/

Olge nii lahke, kallis Morgenstern, pange kirja lihtne programm-kutse professorite Krause et ^a Glinka ametisseastumiskõnedele laupäeval kell 11 ¹ ja saatke trükikotta korraldusega, et see reedeks valmis oleks.²

Teid tervitab südamlikult

Teie Parrot.

/Aadr.:/ Härra prof. Morgensternile.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 135.

Dat.: Vt. kom. 1; vrd. kirjas toodud nädalapäevanimetused.

- 1 J.W.Krause ja G.A.Glinka pidasid oma esikõned Tartu ülikoolis laupäeval, 13.juunil 1803. Krause kõne "Oeconomie und Architektur. Eine Skizze über den wechselseitigen Einfluß derselben auf Gemeinwohl" ilmus 1803, Glinka kõne vene kirjandusest "Sur la littérature russe" ei ilmunud.
- 2 Andmed kutse trükis ilmumise kohta puuduvad.

31. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, zwischen dem 7. und 10.Juni 1803/

Mit meiner terminologie hapert es immer. Krause setzte mir aber auch so zu daß ich in der Eile mich wahrscheinlich schlecht ausgedrückt habe. Ich wünschte, (u. wir bedarfen auch nichts mehr) nur eine Einladung.¹ Dieses hätten Sie leicht schließen können wenn Sie mein Glaubens-Bekennntniß über die Programme kennen würden. Sind sie schlecht, so sind sie unter der Würde des Mannes. Sind sie gehaltvoll so

---

^a ja (lad.)

ists Schade. Wer liebt sie ausser dem academischen publicum.² Also - .

Ihr P - .

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Tartu, 7. ja 10.juuni vahel 1803/

Minu terminoloogia lonkab ikka. Krause käis aga mulle nii peale, et ma kiirustades tõenäoliselt halvasti väljendusin. Ma soovisin (ja me ei vajagi enam) ainult kutset.¹ Seda oleksite võinud kergesti järeldada, kui oleksite teadnud minu suhtumist programmidesse. On need kehvad, siis on nad allpool mehe väärikust. On need sisukad, siis on sellest kahju. Kes loeb neid peale akadeemilise publiku.² Niisiis - .

Teie P - .

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 140.

Dat.: M. kirjal: "Im Jun. 1803." (Juunis 1803.) Vt. ka kom. 1.

- 1 Teistkordselt on kõne all kutse J.W.Krause ja G.A.Glinka esikõnedele Tartu ülikoolis 13.juunil 1803 (lähemalt kiri 30).
- 2 Programmiks nimetati ka trükitud akadeemilist kõnet, millist tähendust P. siinkohal arvatavasti silmas pidas.

32. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, 13.Juni 1803/

Ich habe, theurer Morgenstern, gestern den größten theil des tages durch, mich mit unsrer Statuten-Sache beschäftigt und ich finde am Ende zum Resultat daß, wenn ich nach Petersburg reisen soll, es besser ist daß Sie nicht mit reisen. Ich vermuthete daß Sie sich in der Idee mitzureisen schon gleichsam eingearbeitet haben, und ich gehe schwer daran Sie von der Richtigkeit meines Beschlusses zu überzeugen. In so mancher anderer Rücksicht wünschte ich in Ihrer

Gesellschaft diese Reise zu machen!¹ Allein erwägen Sie folgende Gründe u. schließen Sie selbst.

Meine persönlichen Verhältnisse mit dem Edelsten müssen benutzt werden, werden stark in Ansprache genommen.² Ich kann es nicht erwarten daß der Edelste sich mit Ihnen in gleiche Verhältnisse versetze, sosehr als ich es aufrichtig wünschte; denn – (mein einziger Ehrgeitz ist auf Gelehrsamkeit gerichtet; Ich glaube daß ich Ihnen schon so Etwas sagte.) Dieses vorausgesetzt, so befände sich der Edelste, der Ihr dortseyn erfahren würde u. sollte, in einiger Verlegenheit und würde dadurch vielleicht gezwungen mich minder gütig zu behandeln – oder Sie müßten eine secundäre Rolle spielen für welche Sie nicht geschaffen sind.

In meiner Denk- u. Handlungs-Weise liegt ein zweyter Grund zur alleinigen Reise, oder wenigstens zur Reise mit Einem bloß Subordinirten. Ich sage nemlich, in schwierigen Fällen, nicht gerne meine Meynung bis ich Sie ausgeführt habe, weil es mir ein unerträgliches Gefühl ist von dem Erfolg einer Sache zum Voraus zu sprechen. Kurz: soll ich negociiren, so muß ich völlig despotisch handeln dürfen. Und könnte ich das mit Ihnen? Würde ich das mit Ihnen, lieber Morgenstern, nur wollen? Vertrüg sich der Gedanke von despotischer Behandlung mit der innigen Freundschaft u. Achtung die Sie mir einflößen? Und muß ich mich mittheilen, muß ich vorher zu Rathe gehen, so werden meine Begriffe minder klar, weil die Zeit sie durch eigenes Nachdenken aufzuhellen in unnützen Discussionen vergeht, meine Entschlüsse werden dadurch wankend, u. es fehlt meiner ganzen Handlungsweise dann das Gepräge der Unerschütterlichkeit das mich durch alle Labyrinthe glücklich führte. Ferner: Wir haben oft verschiedene Meynungen, u. wann wir zusammen bey Klinger oder anderen Mitgliedern der Commission erscheinen,³ wer steht dann dafür, daß es nicht bemerkt werde! Sind wir beyde so geduldig daß wir uns bey einem so wichtigen Interesse sosehr zurückhalten können? Und diese Kleinigkeit schadet dem total-Eindrucke von der Wahrheit unsrer Sache und erweckt in den Gegnern den Gedanken durch den Einen zu gewinnen was der Andere versagt.

Kurz ich sehe ein, ohne mich auf Gemeinplätze über Coalitionen etc. einzulassen, daß das Geschäft nicht mit der

Einheit u. Energie betrieben werden kann, wenn zwey es betreiben.

Endlich kommt noch ein Grund zu den vorhergehenden, der sie beynahe an Wichtigkeit übertrifft. Als es unser ganzes Daseyn galt, als eine Fundations-acte errungen werden sollte, da schickte die Universität nur mich.⁴ Schickt sie jezt ausser mir noch den Ausgezeichnetesten von uns (denn das sind Sie in Petersb/urg/ durch ihre Schriften⁵) so liegt darinn eine indirecte Erklärung, daß es auch damals besser gewesen wäre wenn sie zwey gesandt haben würde, und diese stillschweigende Erklärung würde mir oder der Universität schaden, also auf jeden Fall der Universität, denn es ist für ihr Interesse erforderlich daß sie mich aus allen ihren Kräften ehre wenn ich noch etwas bewirken soll.

Das sind, Freund, meine Hauptgründe, an welchen sich noch so manche anknüpfen die ich der Weitläufigkeit wegen nicht anführen mag. Urtheilen Sie selbst ob ich aus Egoism handle oder nicht, ob ich dadurch gegen den Freund mich versündige, oder ob ich noch Ihrer Freundschaft werth bin wie vorher.

Soll ich reisen, so würde ich Glinka mir als Gehülfen ausbitten, der russischen Sprache wegen, und wegen seiner Localkenntniß in Petersb/urg/.⁶ Er kennt meine dortigen Verhältniße zu gut und ist ein zu guter national-Ruße als daß er Lust bekommen könnte mit mir zu rivalisiren. Auch traue ich ihm viele Gutmüthigkeit zu, u. ich glaube daß er einige Erkenntlichkeit für mich hat; lauter Gründe die mich überzeugen, und auch das dortige Publicum überzeugen daß er nur als Gehülfe mitkommt.

Sagen Sie mir ihre Meynung. Wir handeln als Männer u. Freunde. Pöschmann weiß/nicht/ u. soll nie etwas wissen von dieser Unterhandlung. —⁷

PARRÖT MORGENSTERNILE

Tölgē

/Tartu, 13. juuni 1803./

Kallis Morgenstern, tegelesin eile suurema osa päevast meie põhikirja asjaga ja leian lõpptulemusena, et kui ma Pe-

terburi pean reisima, on parem, kui Teie kaasa ei sõida. Arvan, et olete juba kaasareisimise ideega nii-öelda harjunud ja mul on raske hakata Teid veenma minu otsuse õigsuses. Nii mõneski suhtes sooviksin ma seda reisi teha Teie seltsis!¹ Ometigi vaagige järgnevaid põhjusi ja otsustage ise.

Mind õigustavad suuresti minu isiklikud suhted Tema Majesteediga, mida tuleb ära kasutada.² Ma ei saa seda oodata, et Tema Majesteet Teiega samasugustesse suhetesse astuks, nii väga kui ma seda ka siiralt sooviksin; sest – (minule omane auahnus on suunatud eruditsioonile; usun, et olen Teile midagi niisugust juba öelnud). Seda eeldades oleks Tema Majesteet, kes Teie sealolekust teada saaks ja saama peaks, mõningas kimbatuses ning oleks võib-olla seetõttu sunnitud mind vähem heatahtlikult kohtlema – või peaksite Teie mängima teisejärgulist rolli, milleks Te pole loodud.

Minu mõtte- ja teguviisis leidub teinegi põhjus üksinda reisimiseks või vähemalt reisiks üksnes ühe alluvaga. Raske- tel juhtudel ei ütle ma nimelt meelsasti oma arvamust, kuni ma pole seda ellu viinud, sest mulle on talumatu kordaminekust ette kõnelda. Lühidalt: kui mul tuleb asju ajada, siis ma pean tohtima tegutseda täiesti despootlikult. Ja kas ma suudaksin seda Teiega? Kas ma ikka tahaksin seda Teiega, kallid Morgenstern? Kas sobiks mõte despootlikust kohtlemisest siira sõpruse ja austusega, mida Teie minus äratate? Ja pean ma oma südant avama, pean ma eelnevalt nõu pidama, siis ei ole mu mõtted nii selged, sest aeg neid endamisi järele mõeldes selgitada kaob kasutatutes diskussioonides, minu otsused löövad seetõttu kõikuma ja siis puudub kogu minu käitumises vankumatuse pitser, mis mind õnnelikult läbi kõikide labürintide juhataks. Edasi: oleme sageli eriarvamustel ja kui me koos ilmume Klingereri või teiste komisjoniliikmete juurde,³ kes vastutab siis selle eest, et seda ei märgataks! Kas me oleme mõlemad nii kannatlikud, et suudaksime end nii tähtsa asja juures nii väga tagasi hoida? Ja see pisiasi teeb kahju kogumuljele meie ürituse tõest ja äratab vastastes mõtte saavutada ühe kaudu see, millest teine ära ütleb.

Lühidalt, arutlemata ühiseid seisukohti koalitsioonidest etc., näen ma ära, et asja ei saa ajada üksmeele ja energiaga, kui seda teevad kaks.

Lõpuks lisandub eelnenutele veel üks põhjus, mis neid tähtsuselt peaaegu ületab. Kui mängus oli kogu meie olemas-

olu, kui tuli saavutada asutamisakt, siis saatis ülikool üksnes minu.⁴ Saadab ta nüüd peale minu veel väljapaistvaima meie hulgast (sest seda Te olete Peterburis oma kirjutistega ⁵), siis avaldub selles kaudselt, et ka tookord oleks parem olnud, kui ta kaks oleks saatnud; ja see vaikiv väljaütlemine teeks kahju mulle või ülikoolile, niisiis igal juhul ülikoolile, sest tema huvides on nõutav, et ta mind kogu jõust austaks, kui ma veel midagi korda pean saatma.

Need on, sõber, minu peapõhjused, millega liituvad veel mõningad, mida ma pikalevenivuse tõttu mainida ei saa. Otustage ise, kas ma tegutsen egoismist või mitte, kas ma sellega sõbra vastu patustan või olen veel Teie sõpruse vääriline nagu varem.

Tuleb mul reisida, siis paluksin ma Glinka endale abiliseks kaasa vene keele ja Peterburi tundmise tõttu.⁶ Ta teab minu sealseid suhteid liiga hästi ja on liiga puhastverd venelane, et tal tahtmist tekiks minuga võistelda. Samuti loodan ma temast palju heasüdamlikkust ning arvan, et ta on mulle mõnevõrra tänu võlgu; – selged põhjused, mis mind ja ka sealset publikut veenavad, et ta vaid abilisenä kaasa tuleb.

Õelge mulle oma arvamus. Käitume kui mehed ja sõbrad. Pöschmann ei tea ega tohi kunagi midagi sellest läbirääkimisest teada. –⁷

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 141–142v.

Dat.: M. kirjal: "Dorpat, d. 13. Jun. 1803." (Tartu, 13.juunil 1803.)

- 1 Esialgsete kavatsuste kohaselt pidid P. ja M. koos Peterburi sõitma, et kaitsta juba varem Klingeri kaudu haridusministrile esitatud TÜ põhikirja projekti.
- 2 M-i hilisem pliiatsimärkus l. 141: "(dem Kaiser Alexander)" (keiser Aleksandriga). P-i lähedased suhted Aleksander I-ga said alguse 1802.a. mais, mil tsaar külastas Tartut ja vaimustus P-i vabameelsest kõnест. Järgneva 10 aasta vältel kasutas P. tsaari soosingut TÜ hüvanguks.
- 3 P. tavatses nimetada Rahvahariduse Ministeeriumi juures asuvat Õppeasutuste Peavalitsust endiselt Kõrgemaks Koolikomisjoniks või lihtsalt komisjoniks (vt. ka kiri 10, kom. 1).
- 4 Ülikooli põhimääruse (asutamisakti) projekti oli P. 26.oktoobril 1802.a. tsaari audientsil ja Kõrgemas Koolikomisjonis edukalt kaitsnud. 12.detsembril 1802.a. kinnitatud põhimäärus jäi aluseks TÜ põhikirja väljatöötamisele.

- 5 M. oli avaldanud silmapaistvaid töid filosoofia ja klassikalise filoloogia alal. Juba 1797.a. oli ilmunud ülevaade M-i elust ja töödest J.G.Meuseli leksikoni "Das gelehrte Teutschland" 5. köites.
- 6 TÜ vene keele ja kirjanduse professor G.A.Glinka oligi P-i saatjaks Peterburis.
- 7 P. vaikis oma sõidu kavatsusest. Alles 23.juunil teatas P-it asendav prorektor D.G.Balk ülikooli nõukogule, et eelmisel istungil valitud vastutav komitee (D.G.Balk, K.Morgenstern, G.F.Pöschmann) oli vajalikuks pidanud P. Peterburi saata ja ta oli 19.juunil teele asunud (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 197).

33. PARROT an MORGENSTERN

/Dorpat, Mitte Juni 1803/

Unser Petersb/urger/ Horizont hat sich etwas verdunkelt. Man schlägt uns gewaltige Reformen in unsrem Etat vor u. wird welche in den Statuten vornehmen.¹ Lassen Sie diese, theuer Freund, so gleich abschreiben; Wir werden diese Abschrift sehr nöthig haben.² Diese Gegenstände lassen sich nicht im Conseil debattiren. Wollten Sie nicht die Kirche als Ihre Gesellschaft bey sich bitten?³ Bey mir würde es zu auffallend seyn. Das Publicum muß nicht ahnden daß Gefahr droht.

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Tartu, juuni keskel 1803/

Meie Peterburi horisont on veidi tumenenud. Meie eel-arves pannakse ette vägevaid muudatusi ja need võetakse põhikirjas käsile.¹ Laske, kallid sõber, see otsekohe ümber kirjutada – ärakirja läheb meil väga vaja.² Neid asju ei saa nõukogus arutada. Kas Te ei tahaks kirikut oma seltskonnana enda poole paluda?³ Minu juures oleks see liiga silmatorkav. Publik ei tohi aimata, et hädaoht ähvardab.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 127.

Dat.: M-i dateering kirjal "Ende Jun. 1803." (Juuni lõpp 1803.) on ebatäpne. Juuni viimasel dekaadil oli P. Peterburis, käesolev kiri on kirjutatud veel Tartus (vt. kirja lõpp).

- 1 Tõenäoliselt pärines informatsioon F.M.Klingeri 9.juuni kirjast. Kiri informeeris TÜ põhikirja läbivaatamise käigust Peterburis ning teatas, et eelarve ei kuulu põhikirja ja tuleb koostada eraldi. Klinger lubas P-le saata üldise ülikoolide eelarve, et TÜ oma sellega võimalikult kooskõlastataks. Ta palus sellest esialgu vaikida. (Vt. Rieger, lk. 262.)
- 2 Tartus tehtud ärakiri Venemaa ülikoolide, gümnaasiumide ja kreiskoolide aastaeelarvest 31.maist 1803 on säilinud (TÜR KHO, f. 55, nim. 1, s. 7).
- 3 Kirik vt. kiri 1, kom. 1.
TÜ nõukogus tutvustati Venemaa ülikoolide eelarvet 19.juuni õhtusel istungil (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 196v).

34. PARROT an MORGENSTERN

/Petersburg, zwischen dem 6. und 9.Juli 1803/

In dem Ex/emplar/ des Lections-Catalogs welches Sie mir, mein theuer M/orgenstern/ durch Kl/inger/ haben zustellen lassen ist mein lectionsverzeichnis aus dem alten Catalog genommen, da ich doch Ihnen ganz andre Stunden zum Einrücken eingeschickt hatte.

Von XI – XII gebe ich den elementarcursus 4 Stunden die Woche. Von III–IV nachmittag den ausführlicheren Cursus 6 Stunden die Woche. Übrigens habe ich das Conversatorium dies mal nicht angekündigt. Werde ich darum gebeten so gebe ichs; Aber ich habe gefunden daß man das verachtet was man leicht u. gratis haben kann. Ich bitte dieses Versehen durch die Dörptsche Zeitung bekannt zu machen, weil sonst Verwirrung entsteht.¹ Ich habe mehr zu kämpfen als ich vermeint habe, weil man unsre Arbeit zwar mit Beyfall überhäuft aber mit Neid ansieht. Indeß bin ich des Sieges gewöhnt. Ich habe schon den Feind etliche 20 mal aus dem Felde geschlagen. Die Sitzung in der Ob/e/rSchulcommission war sehr lehrreich für mich.²

Vietinghof hat einen wüthenden u. erbärmlichen Brief an Kl/inger/ über die Versiegelung* geschrieben. Allein wir haben schon den Prozeß gewonnen. Der Befehl ist schon da,

uns alles herauszugeben: ich bringe ihn mit.³ Kurland hat Deputirte geschickt die ebenfalls abgeführt werden. Sie suchten mich auf, um mich zu sprechen. Kl/inger/ ist mit unserer Antwort sehr zufrieden u. wird sie knallen. Er hat ihnen schon Manteufels^a Beyspiel vorgespiegelt. –⁴

Leben Sie wohl u. ruhig. Ich hoffe bald und ganz zu Ihnen zu stossen.⁵ Vive la Republique⁶ une et indivisible! –

Mündlich vieles. Glinka sperrt Maul u. Nase auf. Das alles klingt ihm nicht russisch. Er siehts wie glücklich wir sind, u. glaubt es nicht. Er sieht Berge himmelan sich thürmen – u. zerrinnen – u. traut kaum.

Ewig Ihr P –

Der Kirche herzlichen Gruß. –

Baranof u. Pistohlkors* sind hier. Wofür, weiß Gott!⁷

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Peterburi, 6. ja 9. juuli vahel 1803./

Loengukataloogi eksemplaris, mis Te, kallis Morgenstern, mulle Klingeri kaudu toimetasite, on minu loengute kava võetud vanast kataloogist, ometi olin ma Teile avaldamiseks saatnud hoopis teised tunnid.

Kell 11–12 loen ma elementaarkursust 4 tundi nädalas. Kell 3–4 pärastlõunal põhjalikumat kursust 6 tundi nädalas. Peale selle ei kuulutanud ma seekord välja konversatsiooni tunde. Kui mult seda palutakse, siis ma annan, aga ma leidisin, et seda põlatakse, mida kergelt ja gratis^b võib saada. Palun see eksitus "Dörptsche Zeitungi" kaudu teatavaks teha, sest muidu tekib segadus.¹

Mul tuleb enam võidelda, kui ma arvasin, sest meie töö külvatakse küll üle kiiduavaldustega, kuid vaadatakse sellele kadedusega. Siiski olen ma võiduga harjunud. Olen vaenlase

---

^a M: Mannteufels

^b tasuta, muidu (lad.)

juba mõni paarkümmend korda tagasi löönud. Kõrgema Kooli- komisjoni istung oli mulle väga õpetlik.²

Vietinghoff kirjutab Klingerile kinnipitseerimise* kohta raevuka ja armetu kirja. Aga meie oleme juba protsessi võit- nud. Käsk ongi olemas meile kõik välja anda, toon selle kaasa.³ Kuramaa läkitas saadikud, kes saadetakse samuti tühjalt minema. Nad otsisid mind üles, et minuga kõnelda. Klinger on meie vastusega väga rahul ja paneb selle kõmama. Ta maalis neile juba Manteuffeli näite kavalalt ette. –⁴

Elage hästi ja rahulikult. Loodan peatselt ja täielikult Teiega ühineda.⁵ Vive la Republique⁶ une et indivisible!^a

Suuliselt rohkem. Glinka vahib suu ammuli. See kõik ei kõla talle vene moodi. Ta näeb, kui õnnelikud me oleme, ja ei usu seda. Ta näeb mägesid taevani kerkimas – ja haihtumas – ja usub vaevalt.

Igavesti Teie P –.

Kirikule südamlilik tervitus. –

Baranoff ja Pistohlkors* on siin. Jumal teab milleks!⁷

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 157–158.

Dat.: M. kirjal: "St. Petersburg. Im Jul. 1803." (St. Peterburg. Juulis 1803.). Kirjas kõne all oleva kuratooriumi arhiivi üleandmise küsimus lahenes 6.juulil (vt. kom. 3); kõnealune õiend ilmus aja- lehes "Dörptsche Zeitung" 12.juulil.

- 1 TÕ 1803.a. II sem. saksakeelses loengukavas ("Verzeichniß der ... Vorlesungen...", lk. 2) on P-i loengukursused ja -ajad ära trükitud 1803.a. I sem. kava alusel (vrd. "Catalogus praelectionum... Febr. anni 1803", lk. 8). Õiend eksituse kohta ilmus ajalehes "Dörptsche Zeitung" 12.juulil 1803 (nr. 56, lk. 7). Hiljem trükitud ladinakeelses II sem. kavas on kirjas esitatud P-i soove arves- tatud (vt. "Catalogus praelectionum... Aug. anni 1803", lk. 9). Ek- semplari sellest saatis Morgenstern P-le 23.augustil (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DCVI, l. 136).
- 2 Kõige olulisemad vaidlusalused küsimused TÕ põhikirja projekti arutamisel Rahvahariduse Ministeeriumi Õppeasutuste Pea- valitsuses (P. kirjas: Kõrgem Koolikomisjon) juulis ja ka augustis olid: 1) P-i taotlus suurendada ülikooli eelarvet 6000 rbl. võrra koolikomisjoni kulutuste tarvis; 2) soodustuste taotlus profes-

---

a Elagu vabariik, ühtne ja jagamatu! (pr.)

sorte ja ülikooli töötajate korteritingimustes (Bienemann, lk. 206–208).

- 3 M-i märkus kirjal l. 157v: "des Curatorischen Archivs" (kuratooriumi arhiivi). 11. mail oli TÜ nõukogu otsustanud kuratooriumi arhiivi välja nõuda. Kuraator K.G.Baranoffi vastuseisu tõttu nõudmisele ei reageeritud. 17.juuni nõukogu otsusega arhiiv pitseeriti ja anti majandussekretäri E.J.Hehni (varem kuratooriumi arhivaar) valve alla. Pidades arhiivi enda omandiks, esitas rüütelkond salanõunik B.Chr.Vietinghoffi vahendusel kaebuse rahvahariduse ministrile P.V.Zavadovskile. Klinger ja Peterburis viibiva P-i osavõtul lahenes küsimus ülikooli nõukogu soovi kohaselt – 6.juulil tegi minister otsuse lugeda arhiiv ülikooli omandiks ja üle anda nõukogule. (Bienemann, lk. 194–195; EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 188–190.) M. on hiljem Vietinghoffi nime lõigu algul läbi kriipsutanud.
- 4 Tõenäoliselt on kõnes Kuramaa aadli jätkuvad püüdlused oma mõju hariduselu juhtimisel kindlustada. 1803.a. algul oli G.A.Manteuffelil õnnestunud lasta end nimetada Öppeasutuste Peavalitsuse liikmeks. Seega oli ta lootnud saada Tartu õpperingkonna kuraatoriks, et kaitsta baltisaksa aadli huve. Ent Parroti ettepanekul sai kuraatoriks F.M.Klinger ja Manteuffel määrati Kaasani õpperingkonna kuraatoriks.
- 5 Tegelikult jõudis P. Tartu alles 18.septembril.
- 6 M. on sõna hiljem läbi kriipsutanud.
- 7 M-i pliiatsimärkus l. 158: "Jener Ehstl., dieser Livl. Landrath" (Too Eestimaa, see Liivimaa maanõunik). K.G.Baranoff ja O.F.Pistohlkors olid rüütelkonna esindajad, P-i ja ta mõttekaaslaste vastased.

35. PARROT an MORGENSTERN u.a.

/Petersburg, 11.Juli 1803/

Der Kirche¹

Sonnabend

Die Schwierigkeiten die ich durch den Alleredelsten lösen wollte werden erst morgen um XII gelöset. Daher wird sich meine Abreise um einige tage verzögern. Indeß halte ich doch Wort. Die ganze Reise mit hin u. her karren soll nur 3 Wochen dauern, ohnerachtet ich mehr Arbeit vor mir zu machen fand als ich glaubte, u. zum Theil neue an die ich nicht dachte.²

Die Kurländer haben 2 abgeordnete hieher geschickt. Sind schon abgeführt.³ Baranof ist hier, vermuthlich wegen der Acten Geschichte. Auch diese ist entschieden u. zu unserm Vortheil. Der Befehl ohne Widerrede abzugeben ist schon abgegangen. – Vietinghof schrieb deßhalb an Klinger/ einen / x / Brief, erhielt dafür sogleich Züchtigung.⁴ Noch manches ist ins Gleis gekommen, das mir nicht mehr einfällt.

Werde schon erzählen wann ich komme. Lebt wohl u. denket mein. Das ist mein Sprüchlein.

Dem Herrn Vice-Pro-Rector* meinen schönen Gruß⁵ zur Mittheilung an die Kirche.

PARROT MORGENSTERNILE jt.

Tölge

/Peterburi, 11.juuli 1803./

Kirikule.¹

Laupäev

Raskused, mis ma Tema Majesteedi abil lahendada tahtsin, lahendatakse alles homme kell 12. Seepärast lükkub mu ärasõit mõne päeva edasi. Ikkagi pean ma sõna. Kogu reis siia ja tagasi loksumisega peab kestma ainult kolm nädalat, vaatamata sellele, et ma ees leidsin rohkem tööd, kui arvasin, osaliselt uutki, millele ma ei mõelnud.²

Kuramaalased saatsid siia 2 saadikut. Need on juba tühjalt tagasi saadetud.³ Baranoff on siin, tõenäoliselt toimikute loo pärast. Ka see on otsustatud ja meie kasuks. Käsk, need vasturääkimata ära anda, on juba läinud. Vietinghoff kirjutab sellepärast Klingerile / x / kirja, sai selle eest ka otsekohe karistuse.⁴ Veel mõndagi on korda läinud, mis mul enam pähe ei tulegi.

Hakkan juba eksima arvestuses, millal tulen. Elage hästi ja mõelge minu peale. See on minu väike kõnekäänd.

Härra viitseprorektorile* mu parimad tervitused kirikule edasiandmiseks.⁵

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 159–159v.

Dat.: Kõne all olev ministri käsk kuratooriumi toimikute üleandmiseks anti 6.juulil 1803.a. (vt. kiri 34, kom. 3), järgnev laupäev oli 11.juuli.

- 1 Kirik vt. kiri 1, kom. 1. M. oli rühmituse usaldatavamaid liikmeid.
- 2 Tegelikult jäi P. Peterburi oma seisukohti kaitsma kolmeks kuuks. Aleksander I kinnitas põhikirja 12.septembril ja P. jõudis Tartu 18.septembril.
- 3 Vt. kiri 34, kom. 4.
M. on sõna "abgeführt" hiljem läbi kriipsutanud.
- 4 Kõnes on kuratooriumi arhiivi üleandmine ülikooli nõukogule (lähemalt kiri 34, kom. 3). Nagu kirjas 34, nii ka käesolevas on M. hiljem läbi kriipsutanud B.Chr.Vietinghoffi nime, ilmselt tema säästmiseks P-i pejoratiivsest hinnangust.
- 5 M-i märkus kirjal: "* Ich war es." (See olin mina.) P-i Peterburis viibimise ajal täitis prorektorina ta kohuseid D.G.Balk. Käesoleva kirja kirjutamise ajal asendas Kuramaal viibivat Balki M. (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 171v).

36. PARROT an MORGENSTERN u.a.

/Petersburg, 17.Juli ? 1803/

Freytag

An Freund Balk, Morgenstern u. Pöschmann, den Getreuen Geheimen.¹

Alles geht u. gut. Morgen habe ich die Ehre in der Oberschulkommission mit zu sitzen um die Statuten-Sache zu beenden.² Es wird alles zugegeben werden. So denken die Männer, und der Minister ist nicht abgeneigt. Morgen über 8 Tage wieder eine Sitzung über die Schulsachen.³ Dann bin ich fertig, u. reise am Sonntag oder Montag darauf ab,⁴ wie ich sicher hoffe, mit allem was wir wünschen. Gruß der Kirche!⁵

PARROT MORGENSTERNILE jt.

Tõlge

/Peterburi, 17. juuli ? 1803./

Reede

Söber Balkile, Morgensternile ja Pöschmannile, ustavatele salaliitlastele.¹

Kõik läheb – ja hästi. Homme on mul au Kõrgemas Kooli-komisjonis istuda, et põhikirja-asi lõpetada.² Kõigega ollakse nõus. Nii arvavad mehed ja minister ei ole vastu. Homme 8 päeva pärast on jälle istung kooliasjades.³ Siis olen ma valmis ja sõidan järgmisel pühapäeval või esmaspäeval ära,⁴ ja nagu ma kindlasti loodan, kõigega, mida soovime. Tervitus kirikule!⁵

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 167.

Dat.: M. kirjal: "St. Petersburg, im Jul. 1803." (St. Peterburg, juulis 1803.)

Kõnealune Õppeasutuste Peavalitsuse (P. kirjas: Kõrgem Kooli-komisjon) koosolek, kus P. lootis põhikirja arutelu lõpetada, võis toimuda laupäeval, 18. juulil – P-i kirjas "homme" (vrd. P-i kiri Aleksander I-le – Bienemann, lk. 206–207, joonealuses viites Bienemann ekslikult: 20. juuli).

- 1 Ülikooli õiguste ja huvide kaitsmisel P-le kõige usaldatavamad ja lähedasemad.
- 2 Põhikirja projekti arutelu Õppeasutuste Peavalitsuses ei lõppenud mainitud koosolekuga, P. jätkas oma seisukohtade kaitsmist (lähemalt kiri 34, kom. 2).
- 3 Tõenäoliselt jätkus Õppeasutuste Peavalitsuses ka Tartu õppe-ringkonna koolikomisjoni põhikirja ("Statuten der Kaiserlichen Universität zu Dorpat, in Bezug auf die Oberaufsicht der Lehr-Anstalten ihres Bezirks." Dorpat, 1804) arutelu. Projekt oli 16. aprillil 1803 Peterburi saadetud (EAA, f. 402, nim. 7, s. 12, l. 110v).
- 4 P-i tegeliku lahkumise kohta Peterburist vt. kiri 35, kom. 2.
- 5 Kirik vt. kiri 1, kom. 1; M. on hiljem sõna "Kirche" läbi kriipsutanud.

37. PARROT an MORGENSTERN u.a.

/Petersburg, zwischen dem 19. und 23. Juli 1803/

Freunde!¹

Die Sache der Statuten u. des Etats ist abgethan u. ganz zu unserem Vortheil, bis auf einen Punkt um den ich jezt privatim unterhandle.² Ich hoffe mit Freude u. bald Euch zu umarmen. Ich mache Wunder von Schnelligkeit, obschon es mir noch zu langsam geht. Novossilzow/³ u. der Minister,⁴ mit denen ich am meisten zu thun habe, wohnen nur 15 Wersten, sage fünfzehn Wersten auseinander. Die Übrigen muß ich auch auf 5 bis 6 Wersten aufsuchen. Indeß geht es. Die heilige Deputat/ion/ achtet weder Sonnenhitze, die erdrückend ist, noch den erstikenden Staub. Ich trinke abwechselnd Limonade u. Madera u. befinde mich sehr wohl.

Glinka läßt grüssen. Ich auch –.

Sonnabend die Schulsachen in der Obercommission. –⁵
Werde wieder französische Beredsamkeit brauchen. –.

Noch habe ich keine Briefe von Balk u. der Kirche.⁶
Vielleicht liegen sie noch bey dem biederer K/linger/. Ich fahre in einer Stunde hin.

PARROT MORGENSTERNILE jt.

Tölge

/Peterburi, 19. ja 23. juuli vahel 1803/

Sõbrad!¹

Põhikirja ja eelarve asi on lõpetatud ja täielikult meie kasuks, välja arvatud üks punkt, mille pärast ma nüüd pean eraviisiliselt läbirääkimisi.² Loodan rõõmuga ja peatselt Teid sülelda. Teen kiiruse imesid, kuigi mul läheb veel liigagi aeglaselt. Novossiltsev³ ja minister,⁴ kellega mul on enamasti tegemist, elavad ainult 15 versta, ma ütlen viieteistkümmne versta, kaugusel teineteisest. Ülejäänud pean ma samuti 5–6 versta tagant üles otsima. Kõigele vaatamata asi läheb. Püha saatkond ei hooli rõhuvast suvekuumusest ega lammatavast

tolmust. Joon vaheldumisi limonaadi ja madeirat ning tunnen end väga hästi.

Glinka laseb tervitada. Mina samuti –.

Laupäeval on kooliasjad kõrgemas komisjonis.–⁵ Vajan jälle prantsuse kõneosavust. –.

Veel pole saanud ühtki kirja Balkilt ja kirikult.⁶ Võibolla on need veel tubli Klingeri juures. Sõidan tunni aja pärast sinna.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 155–156.

Dat.: M. kirjal: "St. Petersburg, im Jul. 1803." (St. Peterburg, juulis 1803.) Selles ja eelmises kirjas esitatud faktid ja dateeringud nädalapäevanimetustena lasevad järeldada, et kirjas mainitud laupäev peaks olema 25.juuli.

- 1 Ilmselt peab P. eelkõige silmas K.Morgensterni, D.G.Balki ja G.F.Pöschmanni.
- 2 Tõenäoliselt on kõne all TÜ eelarve suurendamine koolikomisjoni tarbeks, mille eest P. võitles juulis ja augustis mitmel korral ka otseselt Aleksander I poole pöördudes (vrd. Bienemann, lk. 206–209).
- 3 Peterburi TA president N.N.Novossiltsev kuulus Aleksander I nn. noorte sõprade hulka.
- 4 Vene rahvahariduse minister oli 1802.a. alates P.V.Zavadovski.
- 5 Tõenäoliselt on kõnes sama istung "kooliasjades" Õppeasutuste Peavalitsuses, millest oli juttu eelmises kirjas (vt. kiri 36, kom. 3).
- 6 M. on sõna "Kirche" hiljem läbi kriipsutanud.

38. PARROT an MORGENSTERN

/Petersburg, zwischen dem 18. und 21. August 1803/

Endlich, Freund, komme ich wieder einmal daran an Sie zu schreiben. Ich wollte es thun, so recht ohne Ursache, blos um mich in Ihr Andenken zurückzubringen, da ich weiß daß Sie gereiset sind und natürlich auf ihrer Reise Männer aufgesucht und gefunden haben werden, in deren Mitte ich mich gerne hineinzwingen.¹ Aber, leider! Es gilt heute wider meinen Willen das Geschäfts-Wesen, und zwar ein ernsthaftes, welches Sie daran sehen können, daß dieser Brief weder mein Siegel noch meine Hand auf der Aufschrift trägt. Dessen Inhalt muß auch nur denen mitgetheilt werden welche ihn zum

Frommen der Univ/ersität/ benutzen werden. – Also zur Sache es gilt dem löblichen Magistrat.

Diese Herrn haben die Klage erhoben, die Balk durch die letzte Post von Kl/inger/ erhalten hat.² Anfangs das heißt bey der allerersten Ansicht, schien mir der Gang, den diese Sache genommen hatte, bedenklich. Jezt freue ich mich darüber. Unsre Feinde haben uns die Keule dadurch in die Hand geliefert wodurch sie zum ewigen Stillschweigen gebracht werden. Unser Minister hatte nemlich die Klage der Universität in Betreff des Doms u. in Betreff der Schule dem Kayser nicht unterlegen wollen.³ Der Graf Kotschubey that es von seiner Seite zum Besten (dachte Er) des Magistrats; und so erhaschte er den Befehl der der Universität mitgetheilt worden. Ihre (unsre) Sache ist nun abzu warten daß der Magistrat mit der Universität communicire, nichts zu übereilen, unterdessen aber alle documente u. data welche in dieser Sache einiges Licht werfen können zu sammeln. Gleich nach meiner Ankunft werde ich nach Maßgabe der Data die ich hier eingesammelt habe, die Vertheidigung der Universität schreiben, für den Kayser, u. zwar eine generelle Apologie unsres bisherigen Verfahrens; die Herrn sollen es nicht froh werden. – Linguets Geist⁴ schwebt über mir.

Indeß hat unser General⁵ den Grafen Kotschubey schriftlich gefragt nach welchem Plane die anbefohlene Messung geschehen soll, nach den vorgeschlagenen des Magistrats oder nach dem bestätigten des Kaysers Pauls des I^{ten}???⁶ Die Beantwortung wird etwas Kopfzerbrechen kosten.

Von der andren Seite sollte der Spaß ernst seyn. Wir wollen ihn dazu machen, u. so sollen die Schlangen selbst zum Beweise unsrer Rechtlichkeit die Belegen liefern.

Leben Sie wohl u. seyn Sie ruhig über alle diese Stürme; wir ernten nur Ruhe davon, weil wir gerade u. gerecht sind. Die krummen und boshaften Herrn mögen Furcht fühlen. Noch lebt Alexander; u. solange dieser lebt, lebt auch die Sache der Rechtschaffenheit hoch.⁷

Er ist unwandelbar.

Muth! Freundschaft! Freude!

Parrot

Dieser Brief wird an den Grafen Sievers überschrieben, mit fremden Siegel u. Handschrift – ⁸

PARROT MORGENSTERNILE

Tõlge

/Peterburi, 18. ja 21. augusti vahel 1803/

Lõpuks, sõber, jõuan kord jälle nii kaugele, et Teile kirjutatan. Tahtsin seda teha päris ilma põhjuseta, et end Teile lihtsalt uuesti meelde tuletada, sest tean, et olite reisil ja loomulikult otsisite ning leidsite selle värtel mehi, kelle sekka minagi end meelsasti seaksin.¹ Aga kahjuks! Asjade seis on praegu vastu minu tahtmist, ja üsna tõsiselt, mida näete sellestki, et see kiri ei kanna ei minu pitsert ega minu käega kirjutatud aadressi. Selle sisu tuleb teatavaks teha ainult neile, kes seda ülikooli heaks kasutavad. Niisiis asja juurde, see puudutab auväärt magistraati.

Need härrased on tõstnud kaebuse, mille Balk sai Klingeri käest viimase postiga.² Algul, s.t. kõige esimesel pilgul, näis mulle asjade käik ohtlikuna. Nüüd rõõmustan selle üle. Sellega on vaenlased ise meile kätte mänginud löögiriista, millega nad pannakse igaveseks vaikima. Nimelt ei tahtnud meie minister ülikooli kaebust Toome ja kooli kohta keisrile esitada.³ Krahv Kotšubei tegi seda omalt poolt magistraadi heaks (enda arvates) ja nii haaras ta lennult kinni käsu, mis oli antud ülikoolile. Teie (meie) asi on nüüd ära oodata, et magistraat ülikooliga ühendusse astuks, ja mitte liialt kiirustada, vahepeal aga koguda kõik dokumendid ja andmed, mis küsimust mõnevõrra võiksid valgustada. Kohe, kui olen saabunud, kirjutatan ma vastavalt siin kogutud andmetele keisrile ülikooli kaitseks ja nimelt ühe üleüldise apoloogia meie senisest toimimisest. Härrased ei peaks rõõmustama. Linguèt' vaim⁴ hõljub mu kohal.

Vahepeal päris meie kindral⁵ krahv Kotšubeilt kirjalikult järele, millise plaani järgi tuleb kohustuslik mõõdistamine läbi viia, kas magistraadi poolt ettepandu põhjal või keiser Paul I poolt Einnitatu kohaselt???⁶ Vastus nõuab veidi peamurdmist.

Teisest küljest peaks nali olema tõsine. Tahame asja seleni viia ja nii peavad maod meie seaduslikkuse tõenduseks ise tõendid esitama.

Elage hästi ja olge kõigi nende tormide suhtes rahulik, meie lõikame neist ainult tulu, sest oleme otsekohesed ja õig-

lased. Ebaausad ja kurikavalad härrad võiksid hirmu tunda. Veel elab Aleksander, ja kuni tema elab, on ka õiglus au sees.⁷

Tema on muutmatu.

Kindlameelsus! Sõprus! Rõõm!

Parrot

See kiri adresseeritakse krahv Siversile, vööra pitseri ja käekirjaga. –⁸

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 164–165.

Dat.: M. kirjal: "St.Petersburg, im. Aug. 1803." (St.Peterburg, augustis 1803.) Vt. kom. 2. Tartu–Peterburi postipäevade vahe oli 2–4 päeva.

- 1 28.juulist 9.augustini reisis M. Valmieras, Turaidas, Krimuldas, Siguldas ja Kārlītis, kohtudes Krimulda pastori K.E.Pegau jt. kohapealsete pastorite, pedagoogide ja mõisnikega (TÜR KHO, f. 3, Mrg. DXCII, l. 181 jj., l. 191).
- 2 Tõenäoliselt on kõnes F.M.Klingeri kiri ülikoolile 18.augustist 1803. Selle lisana saabus ärakiri siseminister Kotsubei kirjast Klingerile (14.aug.), mis tõi ära Tartu magistraadi poolt ülikooli vastu tõstetud kaebuse (EAA, f. 402, nim. 4, s. 116, l. 59–61v).
- 3 Ülikoolil olid juba aprillis tekkinud magistraadiga vastuolud seoses territooriumiga, mis asutamisakti (ka 1799.a. 1.septembri ukaasi) alusel ülikoolile oli kingitud. Raad tahtis risti läbi Maarja kiriku platsi teed rajada, mis oleks takistanud ülikooli peahoone ehitamist. Teravad ja kauakestvad vaidlused käisid ka Toome territooriumi piiride määramisel. (EAA, f. 402, nim. 4, s. 116, l. 5–6 jj., l. 17–18 jj.) Võimalik, et kooli puudutavaks vaidlusaluseks küsimuseks oli magistraadi keeldumine aruande esitamisest ülikooli koolikomisjonile Tartu linnakooli kohta (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 221–221v).
- 4 Prantsuse valgustaja S.N.H.Linguët, giljotineeriti 1794. aastal.
- 5 F.M.Klinger.
- 6 Lisana saabunud V.P.Kotsubei kiri nõudis territooriumi mõõdistamist ülikooli ja magistraadi esindajate poolt (EAA, f. 402, nim. 4, s. 116, l. 61–61v).
- 7 26.märtsil 1804 andis Aleksander I korralduse, et ülikoolile jääksid tema poolt soovitud maa-alad. Territooriumi tüli jätkus siiski veel aastaid. (EAA, f. 402, nim. 4, s. 116, l. 149 jj.)
- 8 Tõenäoliselt oli kirja vahendajaks P-i mõttekaaslane F.W.Sivers.

39. PARROT an MORGENSTERN

/Petersburg, 2. Hälfte August 1803/

Ich darf /nicht/ ^a die Verhältnisse die mich noch zurückhalten noch auch meine ganze Lage dem Papier anvertrauen. Genug es geht u. steht alles sehr gut. Einiges deficit wird man in den Statuten finden, das aber theils seyn mußte, nach meiner eignen Einsicht, theils ganz unbeträchtlich ist. Roms penaten sind salvirt.¹ Indeß leide ich an der Langeweile peinlich.

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Peterburi, augusti teine pool 1803/

Ma ei tohi asjaolusid, mis mind veel kinni peavad, ega ka kogu minu olukorda paberile usaldada. On küllalt, et kõik läheb väga hästi. Üht-teist puudujäävat võib põhikirjas leida, mis aga osalt nii olema pidi ja osalt minu enda arvates üsna tähtsusetu on. Kodukolle on päästetud.¹ Ometi kannatan ma piinava igavuse all.

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 143.

Dat.: M. kirjal: "St.Petersburg, im Aug. 1803." (St. Peterburg, augustis 1803.) Vrd. kom. 1.

1 Kõnes on edukale lõpule lähenev P-i missioon Peterburis. Üliõpilasreeglid kinnitati 23.augustil, ülikooli põhikiri 12.septembril 1803.

Võimalik, et puudujäävana põhikirjas peab P. silmas saavutamata jäänud soodustusi ülikooli töötajate korteritingimustes (vt. Bienemann, lk. 326-327).

---

^a M-s Ergänzung.

40. MORGENSTERN an PARROT (Briefeintragung)

/Dorpat, 2. September 1803/

An Parrot in Petersburg.

Über Pfaffs mir höchst unangenehmes Zurückstehen ¹ etc.

MORGENSTERN PARROTILE (kirjaregistratsioon)

Tölge

/Tartu, 2. september 1803/

Parrotile Peterburis.

Pfaffi loobumisest, mis on mulle ülimalt ebameeldiv ¹ etc.

Orig.: F. 3, Mrg. DCVI, l. 136v.

Dat.: Vt. sissekannete kuupäevad: Mrg. DCVI, l. 136v, l. 139.

- 1 Kõnes on Helmstedti professor J.F. Pfaff, kellele TÜ oli pakkunud matemaatikaprofessori kohta (lähemalt kiri 41, kom. 1).

41. PARROT an MORGENSTERN

/Petersburg, zwischen dem 12. und 14. September 1803/

Dem Freunde Morgenstern.

Gleich nach Empfange Ihres Briefs habe ich, Freund, gehandelt. Balk erhält eine förmliche Protestation von mir wider die Wahl Beitler's, im Falle Pfaff noch gesonnen ist her zu kommen.¹ Ich werde es durchaus nicht zugeben daß man das Conseil u. mich compromittire. Es ist eine Cabale des saubern oppositions-trio;² Eine wahre Verrätherey! Und von nun an darf Hezel, den ich noch immer schonte, sich vor Fehlritten hüten. Ich passe ihn auf den Dienst. Unser Gebäude steht jezt da, und fest und groß. Buben sollen nicht das Werk so vieler Edlen verpfuschen. Man hatte eine gewisse combination gemacht: das Trio, Rambach, die zufällige Unzufriedenheit Einiger, die alte Bekanntschaft mit dem Curländer*³, konnten in gewissen Augenblicken die Majori-

tät ausmachen oder gewinnen. Indeß, auch wenn Pfaff nicht käme, ist mir für Beitler nicht bange; Er hat eine feste, männliche Seele und die offene Geradheit u. Rechtschaffenheit des Mathematikers.

Mich erschüttert nichts so lange ich noch 2 Finger an Händen oder Füßen habe, womit ich zur Noth die Feder halten kann. Es lebe die Universität, die Eine, die Untheilbare!

PARROT MORGENSTERNILE

Tölge

/Peterburi, 12. ja 14.septembri vahel 1803/

Söber Morgensternile.

Tegutsesin, söber, kohe pärast Teie kirja saamist. Juhul kui Pfaff veel tulla kavatseb, saab Balk minult Beitleri valimise vastu vormikohase protesti.¹ Ma ei saa sellega sugugi nõustuda, et nõukogu ja mind kompromiteeritakse. See on puhtalt opositsiooni-trio² salasepitsus, tõeline reetmine! Ja nüüdsest peale peab Hezel, keda ma veel ikka hoolivalt kohtlesin, eksisammudest hoiduma. Ma jälgin teda. Meie ehitis on nüüd olemas ja tugev ning suur. Kelmid ei või ära rikkuda nii paljude õilsate inimeste tööd. Tehti kindel kombinatsioon: trio, Rambach, mõnede juhuslik rahulolematuse, vana tutvus kuramaalasega*³ võisid teatud momentidel häälteenamuse anda või võita. Ometi, kui ka Pfaff ei peaks tulema, ei ole mul Beitleri pärast hirmu; tal on tugev, mehelik hing, matemaatiku siiras otsekoheusus ja ausameelsus.

Mind ei vapusta miski, kuni mul kätel-jalgadel on veel kaks sõrme või varvast, millega hädakorral saan sulge hoida. Elagu ülikool, ühtne ja jagamatu!

Orig.: F. 3, Mrg. CCCXLII, kd. 4, l. 168–169.

Dat.: M, kirjal: "St. Petersburg. Sept. 1803. (Empfangen 15.Sept.)"
(St. Peterburg. Sept. 1803. (Saadud 15.sept.))

1 Kõnes on TÜ matemaatikaprofessuur. 27.augustil 1803 oli ülikooli nõukogus valimisel 2 kandidaati – J.F.Pfaff Helmstedtist ja W.G.F.Beitler Miitavist. Võimalik, et mõjutatuna J.W.F.Hezeli eraviisil saadud teatest, et Pfaff ei võta pakutud kohta vastu,

valis nõukogu väikese häälteenamusega Beitleri. Hiljem viimane loobus kohast ja Pfaffi soovitusel valiti 14.okt. 1803 TÜ matemaatikaprofessoriks ta vend J.W.A.Pfaff. (EAA, f. 402, nim. 12, s. 7, l. 258–258v, l. 280v, l. 313–313v.)

- 2 Opositsiooni-trio all mõtleb P. arvatavasti J.W.F.Hezelit, H.L.Böhlendorffi ja võimalik, et kolmandana F.E.Rambachi. Kahe viimase osas on P. varemgi negatiivseid emotsioone väljendanud (vt. kiri 8 ja 15).
- 3 P. ise ja hiljem M. on l. 168v nime "Rambach" läbi kriipsutanud. Nõukogu protokollidest nähtub, et Rambach sel ajal koosolekutest osa ei võtnud. Böhlendorff ja Beitler pärinesid Kuramaalt. Böhlendorff oli õpinud teoloogiat Miitavis *Academia Petrina's*, kus Beitler oli matemaatikaprofessor.

ISIKUNIMEDE REGISTER

- Albanus, Johann August Leberecht (1765–1839), pedagoog ja teoloog, Riia toomkooli rektor 1792–1804 ja inspektor – 7, 8, 26, 27, 28.
- Aleksander I (1777–1825), Vene keiser 1801–1825, esimestel valitsemisaastatel mõõdukalt liberaalne – 15, 16, 24, 26, 76, 83, 84, 86, 87, 88, 89.
- Balk, Daniel Georg (1764–1826), TÜ arstiteaduskonna professor 1802–1817, rektor 1803–1804 – 8, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 43, 46, 52, 64, 77, 83, 85, 86, 88.
- Baranoff, Klaus Gustav v. (1753–1814), Eestimaa maanõunik ja ülemmaakohtu eesistuja, 1799–1803 TÜ rüütelkondliku kuratooriumi liige – 79, 80, 81, 82.
- Beitler (Beutler), Wilhelm Gottlieb Friedrich (1745–1811), astronoom ja matemaatik, 1774–1811 *Academia Petrina* professor – 91, 92, 93.
- Bock, Magnus Johann v. (?–1807), ooberst, maanõunik – 53.
- Böhlendorff, Hermann Leopold (1773–1828), 1802–1823 TÜ praktilise teoloogia professor – 10, 17, 46, 50, 57, 92, 93.
- Cornelius, Ernst Johann Adam (1757–1820), teoloog, pastor Araišis – 30.
- Danckwart, Johann (1748–1803), teoloog, 1799. aastast Liivimaa kindralsuperintendent ja ülemkonsistooriumi eesistuja – 30, 32, 33, 34.
- Doppelmaier, Johann Georg (1753–1826), Vene keisrikoja arst, 1803–1810 TÜ korrespondent Saksamaal – 24, 25, 26.
- Eckardt, Samuel Friedrich Lucas v. (1759–1806), kirjanik, 1785. aastast Riias, 1803. aastast Liivimaa Kubermanuvalitsuse 1. valitsussekretär – 67, 68.
- Ekesparr, Peter Aleksander (1762–1813), major, ülem-insener, 1804. aastast Võnnu kreisi kooliinspektor – 30.
- Eschscholz, Johann Gottfried (?–?), TÜ nõukogu protokollija 1802–1810 – 47, 48.
- Ewers, Lorenz Ferdinand (1742–1830), TÜ esimene prorektor, 1802–1824 usuteaduskonna professor – 8, 17, 24, 52.
- Gaspari, Adam Christian (1752–1830), Venemaa, eriti Eesti-, Liivi- ja Kura- ning Soomemaa ajaloo, statistika ja geo-

- graafia professor Tartu ülikoolis 1803–1809, rektor 1804–1805 – 24.
- Gauger, Johann Ludwig Friedrich (1754–1820), Tartu esimese raamatukaupluse asutaja, 1803–1810 ülikooli raamatu-kaupmees, 1802. aastast raehärra – 37, 39, 41.
- Germann, Gottfried Albrecht (1773–1809), 1802–1809 TÜ üldise loodusloo, eriti botaanika professor, botaanikaia asutaja (1803) ja esimene juhataja – 10, 17, 24, 43, 52.
- Glinka, Grigori Andrejevitš (1774–1818), 1803–1810 TÜ vene keele ja kirjanduse professor – 70, 71, 72, 74, 76, 77, 79, 80, 85.
- Grenzius, Johann Michael Gerhard (1759–1822), trükkal ja kirjastaja, 1786. aastast Pöltsamaal, 1789. aastast Tartus, 1802–1818 TÜ trükkal – 43, 44.
- Hehn, Eduard Johann v. (? –1813), 1800. a. juulist TÜ kuraatoriumi sekretär ja arhivaar, aprillist 1803 TÜ majandussekreter ja koolikomisjoni sekretär – 61, 62, 81.
- Hezel (Hetzl), Johann Wilhelm Friedrich v. (1754–1824), orientalist, teoloog, 1802. aastast TÜ eksegeesi ja idakeelte professor – 10, 17, 91, 92.
- Jäsche (Jaesche), Gottlob Benjamin (1762–1842), 1802–1839 TÜ teoreetilise ja praktilise filosoofia professor – 10, 11, 17, 18, 23, 24, 43, 64.
- Klein, Christoph Eduard (? –1830), septembrist 1801 TÜ pedell – 11, 18, 65, 66, 67.
- Klinger, Friedrich Maximilian v. (1752–1831), saksa kirjanik, veebruarist 1803–1817 Tartu õpperingkonna kuraator – 7, 8, 16, 17, 42, 43, 44, 50, 51, 58, 60, 61, 62, 63, 73, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 86, 88, 89.
- Kosegarten, Friedrich Franz v. (1772–1849), pedagoog ja kirjamees, 1802–1803 Tartus J.W.F.Hezeli õppe- ja kasvatustasituudi õppejõud – 69, 70.
- Kotšubei, Viktor Pavlovitš krahv (1768–1834), Vene diplomaat ja riigitegelane, siseminister 1802–1807, 1819–1823 kuulus Aleksander I nn. noorte sõprade ringi – 86, 87, 88, 89.
- Kotzebue, August Friedrich Ferdinand v. (1761–1819), saksa kirjanik, dramaturg, poliitik. Elas korduvalt Eestis, Tallinna esimese teatri rajajaid – 68, 69.
- Krause, Johann Wilhelm v. (1757–1828), arhitekt ja kunstnik. 1803–1828 TÜ ökonoomika, tehnoloogia ja arhitektuuri-

- professor, enamiku TÜ hoonete projekteerija – 8, 10, 17, 24, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 50, 51, 66, 67, 70, 71, 72.
- Lilienfeld, Carl Magnus v. (1754–1835), kammerhärä – 10, 18, 28, 30, 32.
- Linguët, Simon Nicolas Henri (1736–1794), prantsuse kirjanik-valgustaja, terava ajakirjandusliku tegevuse tõttu giljotiiniti – 87, 88, 89.
- Man(n)teuffel, Gotthard Andreas v. (1762–1832), senaator ja salanõunik, 1802.a. TÜ rüütelkondliku kuratooriumi esimees – 79, 80, 81.
- Meyer, Carl Friedrich (1757–1817), TÜ õigusteaduskonna professor 1802–1817, rektor 1806–1808 – 24, 52.
- Morgenstern, Johann Karl Simon (1770 Magdeburg – 1852 Tartu), õppis Halle ülikoolis, 1794. aastast töötas samas, 1798–1802 professor Danzigis. 1802–1836 TÜ elokventsi, klassikalise filoloogia, esteetika, kirjanduse ja kunstiajaloo professor, 1802–1839 TÜ raamatukogu direktor, 1803–1837 TÜ kunstimuuseumi juhataja. Peterburi TA auliige 1826. aastast.
- Müthel, Johann Ludwig v. (1763–1812), TÜ õigusteaduskonna professor 1802–1812 – 10, 17, 24, 44, 46, 50, 51, 52, 64.
- Newton, Isaac sir (1643–1727), inglise füüsik, astronoom ja matemaatik – 56, 57.
- Novossiltsev (Novosiltsov), Nikolai Nikolajevitš (1768–1838), Vene riigitegelane, Peterburi TA president 1803–1810, kuulus Aleksander I nn. noorte sõprade hulka – 84, 85, 86.
- Ockel, Ernst Friedrich (1742–1816), teoloog, 1786. aastast Kuramaa superintendent, Miitavi kooliinspektor – 65, 66.
- Parrot, Amalie, G.F.Parroti teine naine (sünd. Hausenberg), abiellusid Riias 1796 – 28, 30, 33, 45, 52.
- Parrot, Georg Friedrich v. (George Frédéric; 1767 Montbéliard – 1852 Helsingi), õppis 1782–1786 Stuttgardi ülikoolis. Töötas 1795. aastast Liivimaal, 1801. aastast Tartus. TÜ füüsikaproffessor 1802–1826, prorektor 1802, rektor 1802–1803, 1805–1806, 1812–1813. Peterburi TA tegevliige 1826–1840, 1840. aastast auliige.
- Paul I (1754–1801), Vene keiser 1796–1801 – 87, 88.
- Pegau, Karl Emanuel (1751–1816), 1786. aastast Krimulda pastor, 1814. aastast Liivimaa Ülemkonsistoriumi kaasistuja – 89.

- Pfaff, Johann Friedrich (1765–1825), 1788. aastast Helmstedti, 1810. aastast Halle ülikooli matemaatika-professor – 90, 91, 92.
- Pfaff, Johann Wilhelm Andreas (1774–1835), matemaatik ja astronoom, 1804–1809 TÜ professor – 24, 92.
- Pistohlkors, Otto Friedrich v. (1754–1831), Liivimaa maanõunik – 79, 80, 81.
- Pöschmann, Georg Friedrich (1768–1812), 1802. aastast TÜ üldajaloo, statistika ja geograafiaprofessor ja raamatukogudirektori asetäitja – 8, 11, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 38, 40, 52, 64, 74, 76, 77, 83, 86.
- Rais, Johann Heinrich (? –1808), maist 1803 TÜ koolikomisjoni protokollija – 65, 66.
- Rambach, Friedrich Eberhard (1767–1826), TÜ kameraal-, finants- ja kaubandusteaduste professor 1803–1826, kirjanik – 10, 17, 34, 35, 62, 63, 91, 92.
- Roth, Johann Philipp (1754–1818), kiriku- ja haridustegelane, 1780. aastast Kanepi pastor, 1803. aastast Liivimaa Ülemkonsistooriumi kaasistuja – 30.
- Rumjantsev, Nikolai Petrovitš krahv (1754–1826), Vene riigimees, 1802. aastast kommertsminister – 23, 24.
- Sivers, Friedrich Wilhelm v. (1748–1823), 1797–1814 Liivimaa maanõunik, osales 1804.a. talurahvaseaduse läbiviimises – 24, 25, 26, 30, 87, 88, 89.
- Sonntag, Karl Gottlob (1765–1827), teoloog ja haridustegelane, valgustaja-humanist. Riia toomkooli rektor 1788–1792, 1803. aastast Liivimaa kindralsuperintendent ja Ülemkonsistooriumi esimees – 26, 27, 28, 64.
- Stoffregen, Konrad Christian v. (1767–1841), dr. med., arst Riias ja Peterburis – 28, 30.
- Styx, Martin Ernst (1759–1829), TÜ esimene dieteetika, *materia medica*, meditsiiniajaloo ja -kirjanduse professor, 1813–1814 rektor – 24, 57.
- Zavadovski, Pjotr Vassiljevitš krahv (1739–1812), Vene rahvahariduseminister 1802–1810, mõõdukate reformide poliitika toetaja – 66, 81, 86.
- Ungern-Sternberg, Christian Friedrich v. (1754–1801), Liivimaa maamarssal 1798–1800 – 10, 18.
- Ungern-Sternberg, Johann Friedrich Emanuel v. (1763–1825), poliitik, 1799. aastast kuulus TÜ kuraatorite kolleegiumi, 1800–1802 asekuuraator, edumeelse profesorkonna vastane – 68, 69.

- Vietinghoff, Augusta Christ. Isabella v. (1739–1803),
 R.J.P.v.Vietinghoffi ema – 46, 47.
- Vietinghoff gen. Scheel, Burchard Christoph v. (1767–1828),
 salanõunik, konservatiivne poliitik, TÜ rüütelkondliku
 kuratooriumi huvide kaitsja – 78, 80, 81, 82, 83.
- Vietinghoff, Reinhold Johann Peter v. (1770 – ?), ülemleit-
 nant, Imavere mõisnik – 47.

ILLUSTRATSIOONIDE NIMESTIK

1. K.Morgenstern. F.G.Kügelgeni maal. 1809.
2. G.F.Parrot. P.Smironovi litograafia F.G.Kügelgeni järgi. 1804.
3. F.M.Klinger. K.A.Senffi vasegravüür D.Bossi järgi. 1806.
4. G.F.Parroti kiri K.Morgensternile. Detsembri lõpp 1802.
5. Suurturg raekojaga. L.Höflingeri litograafia. 1860. Esiplaanil paremal C.M.Lilienfeldi maja.
6. Ülikooli maja Suurturu ja Rüütli t. nurgal. J.Pääsukese foto. 1914.
7. G.F.Parroti kiri pitseri tekstiga "VERITAS".
8. Tartu Toomkiriku varemud 1803. J.C.E.Ungern-Sternbergi seepia. 1828.
9. J.W.Krause kavand Toomkiriku varemete ümberehitamiseks – raamatukogu, kirik, tähetorn. Aprill 1803.
10. Lehekülg Tartu ülikooli põhikirja mustandist K.Morgensterni täiendustega. 1803.
11. K.Morgensterni kirja kontsept G.F.Parrotile. 15.aprill 1803.

ARHIIVIALLIKAD. KIRJANDUS

TÜR KHO = Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond:

F. 3, Morgenstern, Johann Karl Simon, Mrg. CCCXLII, kd. 4, Mrg. CCCXLVIII, Mrg. DXIII, Mrg. DXXXV, Mrg. DXCII, Mrg. DCVI, Mrg. DCXI.

F. 9, Krause, Johann Wilhelm, s. 16.

F. 55, Tartu Ülikool, nim. 1, s. 6–7.

EAA = Eesti Ajalooarhiiv:

F. 402, Tartu Ülikool, nim. 3, s. 861, s. 1160, s. 1190.

F. 402, Tartu Ülikool, nim. 4, s. 116.

F. 402, Tartu Ülikool, nim. 5, s. 55, s. 176.

F. 402, Tartu Ülikool, nim. 12, s. 6–7.

F. 2381, Tartu Kinnistusamet, nim. 2, s. 1146.

Allgemeine Deutsche Biographie. Leipzig, 1875–1912. Bd. 1–55.

Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexikon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland / Bearb. v. J.F.Recke, K.E.Napiersky. Mitau, 1827–1832. Bd. 1–4. Nachträge und Fortsetzungen / Bearb. v. T.Beise. Mitau, 1859–1861. Bd. 1–2.

Amburger, E. Geschichte der Behördenorganisation Russlands von Peter dem Grossen bis 1917. Leiden, 1966. (Studien zur Geschichte Osteuropas; 10.)

Beise, T.H. Die Kaiserliche Universität Dorpat während der ersten fünfzig Jahre ihres Bestehens und Wirkens. Dorpat, [1852].

Bienemann = Bienemann, F. Der Dorpater Professor Georg Friedrich Parrot und Kaiser Alexander I. Reval, 1902.

Carolus Morgenstern dixit. Tartu, 1970.

Catalogus praelectionum semestrium, in Universitate Litterarum Caesarea, quae Dorpati constituta est, a calendis Febr. anni 1803; ... Aug. anni 1803. Dorpati, 1803.

Deutschbaltisches biographisches Lexicon, 1710–1960 / Hrsg. W.Lenz. Köln; Wien, 1970.

DZ = Dörptsche Zeitung. 1802–1803.

- Engelhardt, R. Die Deutsche Universität Dorpat in ihrer geistesgeschichtlichen Bedeutung. Reval, 1933.
- Die evangelischen Prediger Livlands bis 1918 / Hrsg. M.Ottow, W.Lenz. Köln; Wien, 1977.
- GH Livl. = Genealogisches Handbuch der baltischen Ritter-schaften: Teil Livland. Görlitz, 1929–1942. Bd. 1–2.
- Gernet, A. Die im Jahre 1802 eröffnete Universität Dorpat und die Wandlungen in ihrer Verfassung. Reval, 1902.
- Die Kaiserliche Universität zu Dorpat: Fünfundzwanzig Jahre nach ihrer Gründung. Dorpat, 1827.
- Konks, A. K.Morgensterni tegevusest Soome kubermangu kooliolude uurimisel ja pedagoogilis-filoloogilise semi-nari juhtimisel // TRÜ Toim. 1970. Vihik 262. Lk. 28–39.
- Krause, J.W. Das erste Jahrzehnt der ehemaligen Universität Dorpat // Baltische Monatschrift. 1902. Bd. 53. S. 229–250, 330–346, 361–385; Bd. 54. S. 81–103.
- Kudu, E. Friedrich Maximilian Klinger Tartu ülikooli kuraa-tor 1803–1817 // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1975. Kd. I. Lk. 48–59.
- Meusel, J.G. Das gelehrte Teutschland. Lemgo, 1797. Bd. 5.
- Parrot, G.F. Antwort auf den Artikel aus dem Freimüthigen ... // Intelligenzblatt der Zeitung für die elegante Welt. 1803. 11. Jun., Nr. 25. S. [1].
- G.F.Parroti 200–ndale sünniaastapäevale pühendatud teadusliku konverentsi materjale. Tartu, 1967.
- Plan der zu errichtenden Universität [Dorpat]. [Riga, 1799.]
- Raid = Raid, N. Vana ülikoolimaja Suurturu ääres // Tartu ülikooli ajaloo küsimusi. Tartu, 1975. Kd. I. Lk. 79–89.
- Rieger = Rieger, M. Friedrich Maximilian Klinger: Briefbuch. Darmstadt, 1896.
- Rußland unter Alexander dem Ersten: Eine hist. Zeitschrift / Hrsg. H.Storch. St. Petersburg, 1804. Bd. 2.
- Selli, E. Postijaamad riigi ja reisija teenistuses. Tallinn, 1976.
- Statuten = Statuten der Kaiserlichen Universität zu Dorpat. [Dorpat], 1803.
- Statuten der Kaiserlichen Universität zu Dorpat, in Bezug auf die Oberaufsicht der Lehr-Anstalten ihres Bezirks. [Dorpat, 1804.]
- Süss, W. Karl Morgenstern (1770–1852): Ein kulturhist. Ver-such // E. V. Tartu Ülikooli Toim. 1928. B. 16/2. Lk. 1–160; 1929. B. 19/2. Lk. 161–330.

- Tartu ülikooli ajalugu, 1632–1982. Tallinn, 1982. Kd. 2. 1798–1918/Koost. K.Siilivask.
- Teadusliku Raamatukogu töid. Tartu, 1970. Kd. 3. [K.Morgenstern 200.] (TRÜ Toim.; Vihik 262.)
- Traat = Traat, A. Talurahva õiguslik olukord Liivimaal feodalismi lagunemise perioodil: Diss. Tartu, 1955. – Käsikiri TÜR-s.
- Ungern–Sternberg, J.F.E. Aus einem Schreiben aus Riga // Der Freimüthige. 1803. 15. Febr., Nr. 26. S. 102–103.
- Vaga, V. Tartu ülikooli arhitektid. Tartu, 1928. (Akad. Kirjandusühingu Toim. 5.)
- Verzeichniß der vom 1-sten August 1803 zu haltenden halbjährigen Vorlesungen auf der Kaiserlichen Universität zu Dorpat. [Dorpat, 1803.]
- Vigel, E. Tartu Riikliku Ülikooli Teadusliku Raamatukogu asutamine ja areng aastail 1802–1839. Tartu, 1962. (TRÜ Toim.; Vihik 115.)
- Левицкий Г.В. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Юрьевского, бывшего Дерптского, университета. Юрьев, 1902-1903. Т. I-II.
- Петухов = Петухов Е.В. Императорский Юрьевский, бывший Дерптский, университет за сто лет его существования (1802-1902). Юрьев, 1902. Т. I.
- Рождественский С.В. Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения, 1802-1902. СПб., 1902.

KASUTATUD LÜHENDID

aadr.	- aadress
Adr.	- Adresse
Best.	- Bestand
dat.	- dateering
EAA	- Eesti Ajalooarhiiv
excl.	- exclusive
Fragm.	- Fragment
gen.	- genannt
kom.	- kommentaar
koost.	- koostajad
M.	- J.K.S. Morgenstern
orig.	- originaal
P.	- G.F. Parrot
Reg.	- Register
s.a.	- samal aastal
SIG. ACAD. CAES. DORP.	- Sigillum Academiae Caesareae Dorpatensis
TÜR KHO	- Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond
TÜ	- Tartu ülikool
UB	- Universitätsbibliothek
U.R.	- Universitätsrat
v	- verso
v.	- von; väljak

GEORG FRIEDRICH PARROTI JA KARL MORGENSTERNI
KIRJAVAHETUS 1802 - 1803.
Koostanud Ingrid Loosme, Mare Rand.
Tartu Ülikool.
EE2400 Tartu, Ülikooli 18.
6,84.6,5.T.243.600.
TÜ trükikoda. EE2400 Tartu, Tiigi 78.